



КАФЕДРА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ ТА  
БІЗНЕС-АНАЛІТИКИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА  
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ТА БІЗНЕСУ

ЗАТВЕРДЖЕНО  
на засіданні кафедри цифрової економіки  
та бізнес-аналітики,  
протокол №\_1\_ від “\_28\_” \_\_серпня\_2020 р.  
Зав. кафедри \_\_\_\_\_ Шевчук І.Б.  
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ  
І МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ  
ЩОДО ЇХ ПРОВЕДЕННЯ  
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ:

**ЕКОНОМІКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

(назва навчальної дисципліни)

галузь знань: \_\_\_\_\_ 05 «Соціальні та поведінкові науки» \_\_\_\_\_  
(шифр та найменування галузі знань)  
спеціальність: \_\_\_\_\_ 051 «Економіка» \_\_\_\_\_  
(код та найменування спеціальності)  
спеціалізація: \_\_\_\_\_ Інформаційні технології в бізнесі \_\_\_\_\_  
(найменування спеціалізації)  
освітній ступінь: \_\_\_\_\_ I магістр \_\_\_\_\_  
(бакалавр, магістр)

Укладач(і):

\_\_\_\_\_ Ярема О.Р., доцент, к.е.н. \_\_\_\_\_  
(ПІБ, посада, науковий ступінь, вчене звання)

ЛЬВІВ 2020

## РОЗДІЛ 1. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Навчальним планом передбачено проведення семінарських занять.

Мета семінарських занять з дисципліни «Економіка сталого розвитку»: глибше розглянути теоретичні основи та практичний аспект сталого розвитку національної економічної системи в ринкових умовах, прослідкувати процеси, що відбуваються у всіх підсистемах країни: економічних, екологічних, соціальних тощо, вивчити методи та засоби формування державою стратегії сталого економічного розвитку.

На семінарських заняттях слід розв'язувати такі завдання:

- а) вивчити теоретичні основи стратегії сталого розвитку економіки;
- б) пояснити сутність, форми і методи забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем;
- в) засвоїти механізм реалізації економічної, структурної, інвестиційної, зовнішньоекономічної, регіональної, соціальної, міграційної та екологічної політики в економіці сталого розвитку.

Методичні вказівки та завдання до практичних занять з предмету «Економіка сталого розвитку» дають можливість студентам організувати свою самостійну роботу, опрацювати рекомендовані джерела, глибше вникнути в суть питання.

## РОЗДІЛ 2. КАЛЕНДАРНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ заняття	Тема	Кількість годин
1.	Тема 1. Теоретичні основи стратегії сталого розвитку економіки	2
2.	Тема 2. Глобальні проблеми людства.	2
3.	Тема 3. Роль ООН у визначенні засад сталого розвитку.	2
4.	Тема 4. Принципи забезпечення стійкого розвитку соціально-економічних систем. Тема 5. Економічний механізм раціонального природокористування	2

5.	Тема 6. Економічне зростання і сталий розвиток.	2
6.	Тема 7. Міжнародний досвід і міжнародне співробітництво	2
7.	Тема 8. Основи екологічного права	2
8.	Тема 9. Еколого-економічні проблеми природокористування у міському господарстві. Тема 10. Економічні методи управління, регулювання раціонального використання природних ресурсів	2
Разом		16

## РОЗДІЛ 3. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

### План семінарського заняття № 1

#### ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

- 1.1. Основні поняття і визначення сталого розвитку
- 1.2. Концепція сталого розвитку
- 1.3. Історія формування концепції сталого розвитку суспільства
- 1.4. Система та її зміни
- 1.5. Стани та характеристика систем
- 1.6. Формування закономірностей взаємодії людини і природи
- 1.7. Механізми стійкості систем
  - 1.7.1. Механізми зворотного зв'язку: негативний зворотній, позитивний зворотній
  - 1.7.2 Основні характеристики стійкості системи.

#### *Література:*

1. Прилипко В.А. Стратегія сталого розвитку природи та суспільства [В.А. Прилипко, В.М. Боголюбов, Л.Е. Піскунова] . – К.: НАУ, 2008.– 115 с.
2. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. – 776 с.
3. Дейлі Герман. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку/переклад з англійської: Інститут сталого розвитку. — К.: Інтелсфера, 2002. — 312 с.
4. Методи оцінки екологічних втрат: Монографія / За ред. д.е.н. Л.Г. Мельника та к.е.н. О.І. Корінцевої. - Суми: ВТД „Університетська книга”, 2004. - 288 с.
5. Програма дій "Порядок денний на 21 століття"/ Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на 21 століття". К.: Інтелсфера, 2000. - 360 с.

## I. Питання для самоконтролю

1. Визначення стійкого розвитку?
2. В чому суть концепції ООН про сталий розвиток людства?
3. Концепція сталого розвитку?
4. Назвіть вихідні цілі стратегії сталого розвитку.
5. Які бувають фактори ризику?
6. Класифікація антропогенних факторів ризику.
7. Проблеми сталого розвитку.
8. Які основні чинники стимулювали появу ідей сталого розвитку?
9. Розкрийте зміст поняття “глобалізація”.
10. Охарактеризуйте вплив глобалізації на процес сучасного світового розвитку.
11. Яким чином пов’язана глобалізація з появою і еволюцією ідей сталого розвитку?
12. Які глобальні проблеми становлять найбільшу загрозу для сталого розвитку людської цивілізації?
13. Розкрийте зміст поняття “сталий розвиток”.
14. На яких засадах розробляються стратегії сталого розвитку?
15. У чому полягає об’єктивна обумовленість сталого розвитку?
16. Розкрийте зміст поняття “техносфера”.
17. Розкрийте зміст поняття “екосфера”.
18. Розкрийте зміст поняття “ноосфера”.
19. Розкрийте головну мету сталого розвитку суспільства та основні його цілі.
20. Що таке система?
21. Види та характеристика системи?
22. Що таке розвиток?
23. Які існують механізми зворотного зв'язку.
24. Класифікація механізмів негативного зворотного зв'язку.
25. Назвіть основні характеристики стійкості системи.

## II. Тестові завдання до теми 1.

### 1. Коли виникли ідеї сталого розвитку?

- а) на початку ХХІ століття;
  - б) після закінчення Першої світової війни;
  - в) наприкінці ХХ століття;
  - г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні відповіді б,в

### 2. У чому полягає актуальність сталого розвитку?

- а) сталий розвиток є альтернативою нинішньому незбалансованому
  - б) сталий розвиток стосується усіх сфер людського життя;
  - в) сталий розвиток стосується усіх людей;
  - г) усі відповіді правильні.
- д) вірні відповіді б,в

### 3. Що означає поняття «сталий розвиток суспільства»?

- а) стабільність економічного зростання;
- б) підвищення рівня матеріального добробуту населення;
- в) збалансованість економічного, екологічного та соціального компонентів розвитку;

- г) стійкий розвиток соціально-економічної бази суспільства.
- д) вірні відповіді а,в

#### **4. Що означає поняття «глобалізація» ?**

- а) розвиток міжнародних відносин між усіма країнами світу;
- б) наслідки глобального потепління;
- в) намагання США поставити себе над усіма країнами світу;
- г) посилення взаємозв'язку між усіма країнами світу;
- д) усі відповіді неправильні.

#### **5. Що означає поняття «ноосфера» ?**

- а) розуміння цілісності людського розуму і планети Земля;
- б) сфера усього живого на землі;
- в) найвищі шари земної атмосфери, де починається спілкування людей
- г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні відповіді б,в

#### **6. Що означає поняття «техносфера»?**

- а) виробнича, будівельна та науково-технічна діяльність;
- б) інноваційна та науково-технічна сфера у технополісах;
- в) планетарний простір, що знаходиться під впливом технічної та інструментальної діяльності людей;
- г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні відповіді б,в

#### **7. Що означає поняття «біосфера»?**

- а) сфера діяльності, сформована лише на основі біологічних компонентів;
- б) сфера усього живого;
- в) сфера спілкування людини з природою;
- г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні відповіді а,б

#### **8. Що означає поняття «соціосфера»?**

- а) сфера існування соціуму;
- б) сфера особистісного життя людей;
- в) спілкування людей у виробничій сфері;
- г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні відповіді а,в

#### **9. Що означає поняття «екосфера»?**

- а) частина території землі з небезпечним забрудненням, що вимагає термінового втручання людей;
- б) єдина (загальна) система взаємодії людей з природою;
- в) усі відповіді неправильні.
- г) вірні відповіді а,б
- д) вірні відповіді б,в

**10. Для якої з наведених організацій головною метою є здійснення досліджень з екологічних проблем:**

- а) Паризький клуб,
- б) Римський клуб,
- в) Лондонський клуб
- г) вірні відповіді а,б
- д) вірні відповіді б,в

**11. Які проблеми можуть бути віднесені до глобальних:**

- а) які не можуть бути вирішені окремими країнами,
- б) які стосуються не тільки окремих людей, а й всього людства,
- в) які охоплюють всі сторони життя людей,
- г) які вирішуються на рівні певного регіону
- д) правильні відповіді а), б), в).

**12. План виконання рішень щодо реалізації концепції сталого розвитку був прийнятий на:**

- а) на конференції в Стокгольмі в 1972 р.
- б) на Саміті тисячоліття в 2000 р.
- в) на Всесвітній зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі в 2002 р.
- г) на конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р.
- д) вірні відповіді б,в

**13. Базовий набір індикаторів стійкого розвитку поділяють на:**

- а) соціальні
- б) економічні
- в) екологічні
- г) політичні
- д) правильні відповіді – а, б, в,

**14. Сталий розвиток – це розвиток, який:**

- а) забезпечує стійкі темпи економічного зростання,
- б) забезпечує стійке зростання багатства нації,
- в) забезпечує потреби в поступальному інноваційному розвитку,
- г) забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди можливості майбутнього покоління забезпечити свої власні потреби.
- д) вірні відповіді а,в

**15. Економічний розвиток – це:**

- а) кількісна зміна параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо,
- б) соціальні зміни, що здійснюються на загальних принципах,
- в) виникнення якісних змін в економічній системі суспільства, які приводять до підвищення ефективності її функціонування та удосконалення базових елементів основних структур,
- г) сукупність взаємопов'язаних процесів нагромадження капіталу (мобілізації ресурсів), розвитку виробництва та підвищення продуктивності.
- д) вірні відповіді б,в

**16. Економічне зростання – це:**

- а) кількісна зміна параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо,
- б) соціальні зміни, що здійснюються на загальних принципах,
- в) виникнення якісних змін в економічній системі суспільства, які приводять до підвищення ефективності її функціонування та удосконалення базових елементів основних структур,
- г) сукупність взаємопов'язаних процесів нагромадження капіталу (мобілізації ресурсів), розвитку виробництва та підвищення продуктивності.
- д) вірні відповіді а,в

**17. Фундаментальна основа традиційної економіки – це:**

- а) необмежене економічне зростання,
- б) обмежене економічне зростання,
- в) обмежене ресурсами економічне зростання,
- г) необмежений економічний розвиток.
- д) вірні відповіді а,в

**18. Традиційні фактори економічного розвитку – це:**

- а) земля, праця, природні ресурси,
- б) земля, праця, капітал.
- в) праця, технології, капітал,
- г) капітал, праця, управління.
- д) вірні відповіді б,в

**19. До новітніх факторів економічного зростання відносять:**

- а) капітал, праця,
- б) праця, технології,
- в) технології, управління,
- г) управління, капітал.
- д) вірні відповіді а,в

**20. Які з перерахованих груп факторів відносять до екстенсивних факторів економічного зростання?**

- а) збільшення чисельності зайнятих; збільшення фізичного обсягу капіталу; залучення додаткових природних ресурсів
- б) технологічний прогрес; рівень освіти та професійної підготовки кадрів; економія за рахунок зростання масштабу виробництва; покращення розподілу ресурсів;
- в) збільшення чисельності зайнятих; технологічний прогрес; збільшення фізичного обсягу капіталу, покращення розподілу ресурсів;
- г) залучення додаткових природних ресурсів; рівень освіти та професійної підготовки; економія за рахунок зростання масштабу виробництва.
- д) вірні відповіді а,в

**21. Які групи факторів відносять до інтенсивних факторів економічного зростання?**

- а) збільшення чисельності зайнятих; збільшення фізичного обсягу капіталу; залучення додаткових природних ресурсів

- б) технологічний прогрес; рівень освіти та професійної підготовки кадрів; економія за рахунок зростання масштабу виробництва; покращення розподілу ресурсів;
- в) збільшення чисельності зайнятих; технологічний прогрес; збільшення фізичного обсягу капіталу, покращення розподілу ресурсів;
- г) залучення додаткових природних ресурсів; рівень освіти та професійної підготовки; економія за рахунок зростання масштабу виробництва.
- д) вірні відповіді а,б

**22. “Неокласична теорія” екологічного регулювання була створена**

- а) А.Пігу
- б) В.І.Вернадським
- в) Д.Медоузом
- г) У.Ростоу
- д) Е. Геккелем

**23. Концепція ноосфери була створена**

- а) А.Пігу
- б) В.І.Вернадським
- в) Д.Медоузом
- г) У.Ростоу
- д) Е. Геккелем

**24. Основою концепції сталого розвитку є:**

- а) збереження капіталу, створеного людиною, який може замінити природний,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.
- д) вірні відповіді б,в

**25. Основою концепції традиційної економіки є**

- а) збереження капіталу, створеного людиною, який може замінити природний,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.
- д) вірні відповіді а,в

**26. «Слабка стійкість» - це:**

- а) збереження створеного людиною і природного капіталу в сумі, коли частина природного може бути замінена створеним людиною,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.
- д) вірні відповіді б,в



**27. «Сильна стійкість» - це:**

- а) збереження створеного людиною і природного капіталу в сумі, коли частина природного може бути замінена створеним людиною,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.
- д) вірні відповіді а,в

**28. Необхідність у розробці індикаторів сталого розвитку була визначена в**

- а) Декларації Ріо,
- б) Декларації тисячоліття,
- в) Порядку денному на ХХІ століття,
- г) Цілях розвитку тисячоліття.
- д) Декларація століття

**29. Індикатори сталого розвитку – це:**

- а) певні доступні для спостереження та вимірювання характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни сталого розвитку,
- б) певні напрямки, за якими здійснюється аналіз сталого розвитку,
- в) показники, що чисельно відображають соціально-економічні та інші явища і процеси,
- г) система ознак, що дозволяють оцінити стан екосистеми.
- д) вірні відповіді а,б

**30. Навіщо потрібні індикатори?**

- а). Індикатори використовуються для обґрунтування рішення, яке приймається на основі кількісної оцінки та спрощення.
- б). Індикатори допомагають інтерпретувати (пояснювати) зміни.
- в). Використання індикаторів допомагає виявити недоліки у природокористуванні та розвитку.
- г). Індикатори дозволяють полегшити доступ до інформації для різних категорій споживачів.
- д) всі відповіді вірні

**31. Чим викликане загострення екологічних проблем?**

- а) порушенням унікальної екосистеми України;
- б) порушенням гомеостазу багатьох екосистем;
- в) поєднанням природних та антропогенних чинників;
- г) усі відповіді правильні.
- д) вірні відповіді б,в

**32. Що визначають пріоритети збалансованого розвитку?**

- а) основоположні принципи сталого розвитку;
- б) найважливіші завдання сталого розвитку;
- в) першочергові заходи з реалізації сталого розвитку ;
- г) вірні відповіді а,б, в.
- д) вірні відповіді а,в

**33. Що означає поняття «людський розвиток»?**

- а) сталий розвиток суспільства;
- б) розвиток людського потенціалу;
- в) освіту протягом життя;
- г) усі відповіді неправильні;
- д) всі відповіді правильні.

**34. Що означає поняття «гендер»?**

- а) своєрідну форму вияву фемінізму;
- б) намагання чоловіків нав'язати жінкам певний розподіл ролей;
- в) визначення соціальної статі;
- г) усі відповіді неправильні.
- д) вірні всі відповіді

**35. Національний інтерес – це чий інтерес?**

- а) держави;
- б) правлячої еліти;
- в) загалу громадян;
- г) вірні відповіді а,б,в.
- д) вірні відповіді а,б

**36. Метою стратегії сталого розвитку є:**

- а) регуляція чисельності живих організмів
- б) регуляція темпів природокористування
- в) вироблення основного шляху і способів пристосування до глобальних змін
- г) зменшення використання природних ресурсів
- д) всі відповіді вірні

**37. Стратегія сталого розвитку ставить два завдання:**

- а) виживання людства і філософське визначення сенсу життя;
- б) запобігання виснаження невідновних ресурсів і підвищення якості життя
- в) зміна стереотипів поведінки людини і досягнення єдності на світовому рівні
- г) моделювання процесів зміни екосистем та обробка результатів досліджень
- д) всі відповіді вірні

**38. Суть гармонізації людської діяльності і природи полягає в:**

- а) у гармонії пізнання навколишнього світу;
- б) гармонія створення зовнішнього середовища проживання людини, його Будинки в широкому сенсі слова;
- в) гармонія внутрішнього середовища людини, її тіла, духу і душі , відповідальна за його фізичне, душевне і духовне здоров'я;
- г) розвиток соціально-економічних стратегій;
- д) вірні відповіді а,б,в.

**39. Ідея сталого розвитку реалізована може бути за умов:**

- а) підвищення інтенсивності видобутку природних ресурсів
- б) збереження в багатих країнах колишнього способу життя
- в) промислової революції
- г) покращення стану НПС
- д) всі відповіді вірні

**40. Чим визначається актуальність екологічно збалансованого сталого розвитку?**

- а) недостатньо швидким глобальним економічним розвитком;
- б) недостатньою народжуваністю у багатьох країнах світу;
- в) необхідністю прискорення соціально-економічного зростання у країнах, що розвиваються;
- г) потребою запровадження альтернативних шляхів суспільного розвитку;
- д) усі відповіді правильні.

**План семінарського заняття № 2**

**ТЕМА 2. ГЛОБАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЛЮДСТВА.**

- 2.1. Сутність глобалізації, її ефекти, етапи, її позитивні та негативні наслідки, економічна та культурна глобалізація.
- 2.2. Глобальні проблеми: сутність, причини виникнення, класифікація, економічні аспекти, можливості та способи розв'язання.
- 2.3. Положення "Порядку денного на 21 століття".
- 2.4. Науково-технічні причини глобальної екологічної кризи
- 2.5. Глобалізаційні процеси та їх вплив на соціально-економічний розвиток України.

*Література:*

**Основна література**

- 1. Білявський Г.О., Бутченко. Основи екології: теорія і практикум: Навч.посібник. - К.: Либідь, 2004. - 368 с
- 2. Методи оцінки екологічних втрат: Монографія / За ред. д.е.н. Л.Г. Мельника та к.е.н. О.І. Корінцевої. - Суми: ВТД „Університетська книга”, 2004. - 288 с
- 3. Одум Ю. Экология, в 2-х т. - М.: Мир, 1986.
- 4. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Л.Г.Мельника. - Суми: "Університетська книга", 2005. -654 с.
- 5. Основи стійкого розвитку: Практикум / За заг. ред. Л.Г.Мельника та О.І. Корінцевої. - Суми: "Університетська книга", 2005. - 358 с
- 6. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). - М.: Россия Молодая, 1994. - 367 с.

**Додаткова література:**

- 1. Білявський Г.О., Бутченко. Основи екології: теорія і практикум: Навч.посібник. - К.: Либідь, 2004. - 368 с
- Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на 21 століття". К.: Интелсфера, 2000. - 360 с.

## I. Питання для самоконтролю

1. Визначення поняття Глобалізація
2. Позитивні ефекти глобалізації
3. Негативні ефекти глобалізації
4. Економічна та культурна глобалізація
5. Етапи глобалізації
6. Глобальні проблеми
7. Причини екологічної кризи
8. Глобальні екологічні кризи
9. Назвіть та охарактеризуйте найголовніші екологічні кризи.
10. Причини парникового ефекту?
11. Суть Кіотського договору?
12. Причини руйнування озонового шару?
13. Причини процесів зміни біосфери.
14. Причини забруднення Світового океану?
15. Назвіть основні кризи біосфери
16. В чому полягає криза надвиробництва?
17. В чому полягає енерго-екологічна криза?
18. В чому полягає ресурсна криза
19. Причини зміни клімату та загального потепління
20. Охарактеризуйте процес зникнення видів.
21. Групи екологічної кризи

## II. Тестові завдання до теми 2.

1. Найважливіша глобальна проблема людства
  - A. збереження миру на Землі
  - B. хвороби та епідемії
  - C. голод
  - D. використання ресурсів Світового океану
2. Галузь, яка робить найбільший внесок у потепління клімату на планеті
  - A. машинобудування
  - B. чорна металургія
  - C. енергетика
  - D. харчова промисловість
3. Країни, усі члени належать до "ядерного клубу"
  - A. Росія, Китай, Північна Корея, Швейцарія, Австрія
  - B. Республіка Корея, США, Китай, Росія, Франція
  - C. США, Росія, Велика Британія, Франція, Китай
  - D. Китай, Росія, США, Німеччина, Італія
4. Основні види альтернативних енергетичних ресурсів
  - A. термальні води, енергія вітру, енергія Сонця
  - B. вугілля, нафта, газ, торф, дрова
  - C. пісок, глина, вапняк, доломіт

D. мазут, свинець, уран

5. До країн з найменшою забезпеченістю водними ресурсами належить

- A. Україна
- B. Росія
- C. Саудівська Аравія
- D. Єгипет

6. Причини руйнування озонового шару

- A. збільшення кількості парникових газів
- B. підвищення рівня Світового океану
- C. інтенсивне танення льодовиків
- D. збільшення видобутку корисних копалин

7. Найвагоміший показник у виникненні глобальної демографічної проблеми

- A. абсолютний приріст населення Землі
- B. депопуляція населення Європейських країн
- C. зростаючі темпи від'ємного приросту населення світу
- D. зниження народжуваності

8. Азійська країна, яка займає перше місце за викидами вуглекислого газу

- A. Індія
- B. Китай
- C. Японія
- D. Непал

9. Країна Африки, яка вирізняється найбільшою кількістю неграмотних

- A. Нігер
- B. Південна Африка
- C. Танзанія
- D. Ефіопія

10. Міжнародна організація, яка активно займається подоланням продовольчої проблеми у світі

- A. СТО
- B. ФАО
- C. ЮНЕСКО
- D. АСЕАН

11. До головних шляхів розв'язання проблеми подолання відсталості країн, що розвиваються Не належать

- A. проведення індустріалізації, удосконалення аграрних відносин
- B. реформа освіти, поліпшення охорони здоров'я
- C. перехід до безвідходних і маловідходних виробництв
- D. проведення раціональної демографічної політики, підвищення показників зайнятості населення

12. Країна, яка відмовилась від володіння ядерною зброєю

- A. Казахстан
- B. Франція
- C. Канада
- D. Росія

13. Основний чинник що допоможе подолати екологічну глобальну проблему

- A. аграрні реформи
- B. комплексне використання сировини
- C. перехід до безвідходних і маловідходних виробництв
- D. інтенсивний спосіб ведення сільського господарства

14. Місто, в якому здійснено один з найбільших терористичних актів

- A. Вашингтон
- B. Париж
- C. Відень
- D. Нью-Йорк

15. Країна, для якої характерна депопуляція

- A. Велика Британія
- B. Албанія
- C. Лівія
- D. США

16. Країна, де діють припливні електростанції

- A. Чилі
- B. Мексика
- C. Росія
- D. Індія

17. Визначіть "молоді" ядерні держави, які всупереч міжнародним нормам утримують на своїй території ядерне озброєння (три вірні відповіді) :

- A. Індія
- B. Пакистан
- C. Австралія
- D. Ізраїль
- E. Бразилія
- F. Єгипет

18. Що з названого не є екологічною проблемою?

- A. деградація ґрунтів
- B. забруднення гідросфери стічними водами
- C. "демографічний вибух" у країнах, що розвиваються
- D. забруднення атмосфери автомобільним транспортом і ТЕС

19. Глобальні проблеми людства ...

- A. існували впродовж всієї історії
- B. з'явилися в Новий час
- C. виникли в другій половині XX століття
- D. з'явилися з появою землеробства

20. Виберіть правильну думку про глобальні проблеми:

- A. проблеми пов'язані тільки з розвиненими країнами
- B. кожен проблему потрібно вирішувати автономно від інших
- C. глобальні проблеми охоплюють всі аспекти життя людей
- D. глобальні проблеми такі ж старі, як все людство

21. Вчення про ноосферу розробив:

- A. В. Вернадський
- B. Ч. Дарвін
- C. Т. Мор
- D. С. Рудницький

22. Виберіть найбільше джерело забруднення атмосфери:

- A. хімічна промисловість
- B. сільське господарство
- C. автотранспорт
- D. металургія

23. Знайдіть шлях, який не можна використати для подолання сировинної проблеми:

- A. зменшення матеріаломісткості продукції
- B. перехід до нових ресурсозберезувальних технологій
- C. скорочення обсягів виробництва
- D. комплексне використання сировини

24. Виберіть регіон, в якому особливо гостро постала продовольча проблема:

- A. Європа
- B. Африка
- C. Австралія
- D. Океанія

25. Основний шлях подолання проблеми відсталості країн, що розвиваються, є:

- A. ліквідація залежності від іноземного капіталу
- B. матеріальна допомога високорозвинутих країн
- C. перебудова власного господарства
- D. вирішення демографічної проблеми

26. Римський клуб це -

- A. група країн, що володіють ядерною зброєю
- B. міжнародна організація, яка займається оцінюванням перспектив подолання глобальних проблем
- C. міжнародна організація, що займається проблемами ліквідації голодування та бідності
- D. група високорозвинутих країн, що відзначаються високими показниками ВВП на душу населення

27. Концепція, що передбачає необхідність встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь називається ...

- A. швидким розвитком
- B. сталим розвитком
- C. безперервним розвитком
- D. постійним розвитком

28. Зазначте основний фактор глобалізації:

- A. інноваційний характер сучасного виробництва
- B. система управління якістю продукції на підприємстві
- C. методи організації і управління підприємством
- D. Забезпечення безпечних умов праці

29. В економічно розвинутих країнах (на вашу думку) співвідношення між споживанням і заощадженням розвивається в напрямку:

- A. збільшення частки заощаджень в доході і зниження частки споживання
- B. зменшення частки заощадження в доході і збільшення частки споживання
- C. збільшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження;
- D. зменшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження

30. В бідних країнах співвідношення між споживанням і заощадженням розвивається в напрямку

- A. збільшення частки заощаджень в доході і зниження частки споживання
- B. зменшення частки заощадження в доході і збільшення частки споживання
- C. збільшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження
- D. зменшення частки споживання в доході і сталості частки заощадження.

31. Єдина організація, яка на сьогодні регулює міжнародні відносини в їх широкому спектрі, – це:

- A. МВФ;
- B. ООН;
- C. СОТ;
- D. МБРР

32. Світове господарство - це

- A. сукупність галузей та сфер виробництва
- B. сукупність національних економік, пов'язаних між собою системою міжнародних економічних відносин
- C. економічна єдність світу
- D. територіальний розподіл світу між окремими державами

33. Міжнародний поділ праці – це

- A. економічний фундамент, на якому заснована система світогосподарських зв'язків
- B. форма поділу суспільної праці, що переросла межі національних економік і веде до спеціалізації окремих країн
- C. високий рівень розвитку продуктивних сил країни
- D. рівень інтернаціоналізації продуктивних сил суспільства



34. Зосередження виробництва певної продукції в окремих країнах означає
- A. міжнародну кооперацію
  - B. економічну інтеграцію
  - C. міжнародну спеціалізацію
  - D. глобалізацію господарського життя
35. В умовах глобалізації світової економіки виникає
- A. глобальна конкуренція
  - B. міжнародна конкуренція
  - C. міжгалузєва конкуренція
  - D. міжнаціональна конкуренція
36. Одним з найважливіших чинників економічного зростання держав в умовах глобалізації є:
- A. інтернаціоналізація досягнень НТП
  - B. розвиток монополій
  - C. розвиток монетарної системи
  - D. розвиток фіскальної системи
37. Позитивні наслідки глобалізації:
- A. втрата національної автентичності, поширення єдиних стандартів на національні культури
  - B. прискорення процесу поширення передових технологій
  - C. посилення міжнародної координації
  - D. удосконалення механізму розподілу ресурсів
  - E. зростання розриву між товарним та фінансовим ринками
38. Поняття «глобалізація» означає
- A. об'єктивний процес формування єдиного світового простору
  - B. реакційну доктрину світової еліти, направлену на утвердження і виправдання свого панування в світі
  - C. учення, яке досліджує процеси глобального об'єднання людства
  - D. теорію глобальних проблем, яка направлена на пошук шляхів їх вирішення.
39. Найважливіші і найгостріші соціальні проблеми планетарного масштабу називають
- A. глобальними
  - B. загальними
  - C. вселенськими
  - D. універсальними
40. Хто вперше здійснив класифікацію глобальних проблем?
- A. представники «філософи життя»;
  - B. представники психоаналізу;
  - C. представники Римського клубу;
  - D. представники екзистенціалізму.
41. Виберіть правильну думку про глобальні проблеми:
- A. проблеми пов'язані тільки з розвиненими країнами;

- В. кожену проблему потрібно вирішувати автономно від інших;
- С. глобальні проблеми охоплюють всі сторони життя;
- Д. глобальні проблеми такі ж старі, як все людство.

42. Загальною рисою глобальних проблем сучасності є:

- А. відсутність взаємозв'язку між ними;
- В. їх зв'язок тільки з найбільш розвиненими країнами;
- С. взаємозв'язок всіх глобальних проблем;
- Д. їх зв'язок переважно з правовими питаннями.

43. Що таке «Римський клуб»?

- А. союз однодумців-художників;
- В. об'єднання римських політологів з метою боротьби з корупцією;
- С. об'єднання учених для розгляду глобальних проблем сучасності;
- Д. об'єднання народів Центральної Італії з метою протистояння промислово розвиненій Півночі.

44. Глобалізація, на думку відомого гарвардського вченого С. Хоффмана, проявляється у трьох формах:

- А. економічній, культурній та політичній;
- В. екологічній, економічній та військовій;
- С. політичній, суспільній та науковій;
- Д. технологічній, культурній та соціальній.

45. Одними з перших упровадили в науку термін «глобалізація»:

- А. В. Леонт'єв, Й. Шуметер;
- В. Дж. Маклін, Т. Левітт;
- С. О. Орука, Ф. Фукуяма;
- Д. М. Маліца, Ю. Цимбалюк.

46. До основних механізмів економічної глобалізації належать:

- А. зростання конкуренції на світових товарних ринках;
- В. набуття виробництвом багатонаціонального характеру внаслідок делокалізації виробничих потужностей;
- С. посилення міжнародної інтеграції фінансових ринків;
- Д. усі відповіді є правильними.

47. В умовах глобалізації регулююча роль держави в економіці:

- А. збільшується;
- В. зменшується;
- С. залишається без змін;
- Д. усі відповіді є вірними.

### ТЕМА 3. РОЛЬ ООН У ВИЗНАЧЕННІ ЗАСАД СТАЛОГО РОЗВИТКУ.

- 3.1. Система Організації Об'єднаних Націй
- 3.2. Конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992р.)
- 3.3. Саміт тисячоліття
- 3.5. Світовий саміт зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002р.)
- 3.6. Саміт ООН з питань Цілей розвитку тисячоліття (2010р.)

#### Інформаційні джерела:

1. Декларація та план виконання рішень Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку. 26 серпня–4 вересня 2002 року. Йоганнесбург, Південна Африка / Видання друге. – К.: ПРООН/МПВСР, 2007. –81 с.
2. Доклад об осуществлении целей в области развития, сформулированных в Декларации тысячелетия, за 2010 год. ООН. Опубликовано Департаментом ООН по экономическим и социальным вопросам (ДЭСВ), июнь 2010 г.–Нью-Йорк.–80 с. [Электронный ресурс]. Электронные текстовые данные //www.un.org/russian/millenniumgoals/ mdgreport2010.pdf.
3. Организация Объединенных Наций: основные факты. – М.: Издательство «Весь Мир», 2005. –124 с.
4. Платонов Г.В., Гиросов Э.В. Устойчивое развитие – путь к ноосфере // Вестник Московского университета. –Сер. философия. –1997. –№1. –С. 49-67.
5. Проблеми сталого розвитку. До десятиріччя Самміту “Планета Земля” 1992 р. / С.А. Лісовський // Укр. геогр. журн. – 2002. – № 3. –С. 3-10.
6. Програма дій “Порядок денний на ХХІ століття” / Переклад з англійської: ВГО “Україна. Порядок денний на ХХІ століття”. – К.: Інтелсфера, 2000. –360 с.
7. Устойчивость окружающей среды & цели тысячелетия в области развития. Программа развития ООН. Региональное бюро по Европе и СНГ. Программа экологического управления. – Братислава, 2005. –10 с.

#### Література рекомендована

1. Міжнародний рік біорізноманіття та перспективи розвитку диверситології / К.Ситник, О.Протасов // Вісн. НАН України. – 2010. –№3. – С. 13-16.
2. Міжнародні організації: [Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [В.В.Ковалевський, Ю.Г.Козак, С.Г.Грищенко та ін.]; За ред. Ю.Г.Козака, В.В.Ковалевського. 2-ге вид. –К.: ЦУЛ, 2007. –440 с.
3. Міжнародні організації: навч. посіб. / [О.С.Кучик, І.Р.Суховолець, А.Б.Стельмах та ін.]; за ред. О.С.Кучика; М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І.Франка, Фак. міжнар. відносин. –2-ге вид., перероб. і допов. –К.: Знання, 2007. –560 с.
4. Ріо-де-Жанейро–Йоганнесбург: паростки ноосферогенезу і відповідальність за майбутнє / В.Я.Шевчук, Г.О.Білявський та ін. –К.: Геопринт, 2002. –118 с.
5. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / Ред.: Л.Г. Мельник. –Сумы: Унив. кн., 2009. –1216 с.

## Інтернет-посилання

1. Офіційний сайт ООН // [www.un.org/russian/](http://www.un.org/russian/).
2. Офіційний сайт ПРООН // <http://www.un.org/ru/ga/undp/>.
3. Офіційний сайт ЮНЕП // <http://www.unrussia.ru/institutions/unep.html>.
4. Йоханнесбургская встреча на высшем уровне 2002 года [Электронный ресурс].  
Электронные текстовые данные // [www.un.org/russian/conferen/](http://www.un.org/russian/conferen/).

## I. Питання для самоконтролю

1. Якими є основні негативні наслідки розвитку світу?
2. Що є метою ООН?
3. Чим викликане підвищення ролі ООН в сучасному світі?
4. Охарактеризуйте структуру ООН у контексті її відповідності завданням переходу до сталого розвитку.
5. Розкрийте функціональне призначення спеціалізованих установ ООН.
6. Охарактеризуйте результати Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (1992р.).
7. Яка роль відведена «Порядку денному на ХХІ століття»?
8. Розкрийте основні принципи Декларації Ріо.
9. Охарактеризуйте значення Всесвітньої зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002р.).
10. Визначіть сутність концепції сталого розвитку суспільства.
11. Розкрийте зміст Плану виконання рішень, прийнятого в Йоганнесбурзі.
12. У чому полягають основні завдання щодо подолання бідності?
13. У чому полягають основні завдання щодо заміни несталих моделей споживання та виробництва?
14. Які основні завдання охорони та раціонального використання природної ресурсної бази?
15. Якими є основні засоби здійснення Плану виконання рішень?

## II. Тестові завдання до теми 3.

1. Стабільна форма міжнародних відносин, яка створюється представниками щонайменше трьох країн (державами, юридичними, фізичними особами), має погоджені учасниками цілі, компетенцію діяльності та свої постійні органи, а також інші специфічні політико – організаційні норми (статут, процедура, членство, порядок роботи, прийняття рішень тощо), цілі і діяльність якої відповідають принципам міжнародного права – це:
  - A. міжнародна конференція
  - B. міжнародна організація
  - C. організаційний інститут
2. Базовим критерієм класифікації міжнародних організацій є:
  - A. географічне охоплення
  - B. членство держав
  - C. компетенція
  - D. всі відповіді вірні

3. Які з аспектів діяльності міжнародних організацій виступають у якості функції:
- A. спостереження, збирання інформації
  - B. контроль, регулювання, сприяння економічному співробітництву
  - C. консенсус, зважене голосування
4. Визначте тип міжнародної організації, до якого належить Організація Об'єднаних Націй:
- A. універсальна
  - B. спеціалізована
  - C. глобальна
  - D. міжнародна
  - E. наднаціональна
5. На відміну від інших органів ООН право прийняття рішень, обов'язкових для виконання всіма членами ООН, має:
- A. Генеральна Асамблея
  - B. Міжпарламентська асамблея
  - C. Рада Безпеки
6. Україна бере участь у ООН з:
- A. 1945р.
  - B. 1986р.
  - C. 1991р.
7. Для якої з наведених організацій головною метою є здійснення досліджень з екологічних проблем:
- A. Паризький клуб,
  - B. Римський клуб,
  - C. Лондонський клуб
8. Представницьким органом ООН є:
- A. Генеральна Асамблея,
  - B. Рада безпеки,
  - C. Секретаріат,
  - D. ЕКОСОП
9. Визначте тип організації, до якої належить ООН:
- A. галузева,
  - B. універсальна,
  - C. регіональна,
  - D. закрита
10. ООН була заснована в:
- A. 1919 р.
  - B. 1945 р.
  - C. 1949 р.
  - D. 1958 р.

**11.** Визначте головну мету утворення ООН:

- A. розвиток дружніх відносин між націями на ґрунті поважання принципу рівності і самовизначення народів,
- B. міжнародне співробітництво з вирішення проблем економічного, соціального, культурного й гуманітарного плану,
- C. підтримка міжнародного миру та безпеки,
- D. формування центру узгодження зусиль націй для досягнення спільних цілей.

**12.** Головними органами ООН є (визначте цілком правильну добірку):

- A. Генеральна Асамблея, Рада безпеки, ЮНКТАД, ЮНЕСКО, Міжнародний суд, Рада з опіки,
- B. Генеральна Асамблея, Рада безпеки, ЮНЕСКО, ЕКОСОП, МВФ, Секретаріат
- C. Генеральна Асамблея, Рада безпеки, ЮНКТАД, ЮНІДО, Міжнародний суд, Секретаріат
- D. Генеральна Асамблея, Рада безпеки, ЕКОСОП, Міжнародний суд, Рада з опіки, Секретаріат,
- E. Генеральна Асамблея, Рада безпеки, ЮНКТАД, ЕКОСОП, Міжнародний суд, Секретаріат.

**13.** У якій з наведених організацій системи ООН головною метою є охорона довкілля?

- A. ЮНКТАД,
- B. ЮНЕСКО,
- C. ЮНЕП,
- D. ЮНІСЕФ.

**14.** Які проблеми можуть бути віднесені до глобальних:

- A. які не можуть бути вирішені окремими країнами,
- B. які стосуються не тільки окремих людей, а й всього людства,
- C. які охоплюють всі сторони життя людей,
- D. які вирішуються на рівні певного регіону
- E. всі відповіді правильні,
- F. правильні відповіді а), б), в).

**15.** На якій конференції було прийнято «Порядок денний на XXI століття»?

- A. на конференції ООН з навколишнього середовища в Стокгольмі в 1972 р.
- B. на конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-Де-Жанейро в 1992 р.
- C. на Всесвітній зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі в 2002 р.
- D. усі відповіді неправильні.

**16.** В чому основний зміст Декларації Ріо?

- A. характеристика стану екологічних проблем,
- B. визначення прав та обов'язків держав світу у межах концепції сталого розвитку,
- C. визначення основних способів реалізації концепції сталого розвитку,
- D. характеристика обмеженості моделей виробництва, які не відповідають сталому розвитку.

**17.** В якому році був проведений саміт зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі ?

- A. 1992 р.
- B. 2000 р.
- C. 2002 р.
- D. 2008 р.

**18.** Саміт тисячоліття був проведений в:

- A. 1992 р.
- B. 2000 р.
- C. 2002 р.
- D. 2008 р.

**19.** Цілі розвитку тисячоліття були прийняті на:

- A. конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р.
- B. на спеціальній сесії Генеральної асамблеї ООН в 1997 р.
- C. на Саміті тисячоліття в 2000 р.
- D. на Всесвітній зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі в 2002 р.

**20.** Місцевий порядок денний на XXI століття – це:

- A. сукупність дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку на рівні держави,
- B. план дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку на рівні регіону,
- C. план дій, спрямованих на забезпечення сталого розвитку на місцевому рівні,
- D. сукупність дій, спрямованих на досягнення сталого розвитку на основі партнерства між соціальними групами населення.

**21.** Які з перерахованих задач відносяться до задач в межах ЦРТ?

- A. скоротити вдвічі частку населення, чий дохід складає менше 1 дол. на день до 2015 р.
- B. включити принципи екологічно раціонального розвитку в національні стратегії та програми, повернути назад процес втрати природних ресурсів;
- C. досягнути до 2020 р. значного покращення життя щонайменше 100 мільйонів жителів нетрів;
- D. розвинути відкриту торгівельну та фінансову систему, яка діє на основі правил, передбачувану та неупереджену;
- E. всі відповіді вірні;
- F. всі відповіді невірні.

**22.** План виконання рішень щодо реалізації концепції сталого розвитку був прийнятий на:

- A. на конференції в Стокгольмі в 1972 р.
- B. на Саміті тисячоліття в 2000 р.
- C. на Всесвітній зустрічі на вищому рівні зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі в 2002 р.
- D. на конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р.

## План семінарського заняття № 4

### ТЕМА 4. ПРИНЦИПИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

- 4.1. Умови прогресивного розвитку соціально-економічних систем.
- 4.2. Принципи суспільної організації в просторі або принципи "екологічної республіки"
- 4.3. Принципи екологічних цілей, або від задоволення потреб - до формування життєблагодатних комплексів.
- 4.4. Індикатори сталого розвитку
- 4.5. Розрахунок індексу людського розвитку

#### *Основна література*

1. Білявський Г.О., Бутченко. Основи екології: теорія і практикум: Навч.посібник. - К.: Либідь, 2004. - 368 с
2. Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. Проблемы устойчивого развития человечества, В кн. "Россия в окружающем мире: 1998". М.: Изд-во МНЭПУ, 1998. С. 39-52.
3. Програма дій "Порядок денний на 21 століття"/ Пер. з англ.: ВГО "Україна. Порядок денний на 21 століття". К.: Інтелсфера, 2000. -360 с.
4. Ревель П., Ревель Ч. Среда нашего обитания: В 4-х книгах. Пер. с англ. -М.: Мир, 1994.
5. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). - М.: Россия Молодая, 1994. - 367 с.
6. Степаненко С.Н. Десятилетие ООН по образованию для устойчивого развития (2005-2014). - Одесса, 2005. - 20 с.
7. Allaby M. Basics of Environmental Science. London, 2002
8. Miller G.T. Living in the Environment. An introduction to Environmental Science. 5<sup>th</sup> ed., Wadsworth Publ. Belmont, 1998

#### *Додаткова література:*

1. Вернадський В. Биосфера. - М.: Мысль, 1967, 376 с.
2. Охрана и оптимизация окружающей среды / Под. ред. А.А.Лаптева. -К.: Либідь, 1990. - 154с.
3. Небел Б. Наука об окружающей среде (Как устроен мир)/Перевод з англ. Т. 1,2.-М.: Мир, 1993. Т. 1.-420 с. Т2.-328 с.
4. Крисаченко В.С. Людина і біосфера: основи екологічної антропології/Підручник. - К.:Заповіт, 1998. - 688 с

#### **I. Питання для контролю знань:**

- 1) Назвіть групи принципів організації суспільства.
- 2) Що таке Принцип «Екологічної республіки»?
- 3) Охарактеризуйте Принцип «Екологічної республіки»?
- 4) Охарактеризуйте Принцип екологічної наступності поколінь.
- 5) Які групи факторів обумовлюють розвиток та принципи їх розвитку?
- 6) Які існують принципи екологічної стійкості?
- 7) Групи біосферних нормативів навантажень.
- 8) В чому полягає принцип «Економіки космонавтів»?
- 9) В чому полягає принцип «Демократизації вибору»?



- 10) В чому полягає принцип «Гуманізації середовища»?
- 11) В чому полягає принцип «Відступаючого обр'ю»?
- 12) Класифікація принципів екологічної мотивації.

## II. Тестові завдання до теми 4.

1. Назвіть основні економіко-організаційні механізми розв'язання екологічних проблем.
  - A. екологічні платежі, штрафи, податки;
  - B. екологічні фонди;
  - C. екологічне страхування;
  - D. продаж квот на забруднення;
  - E. усі відповіді правильні.
  
2. Які чинники впливають на міжнародні аспекти політики екологічної безпеки України?
  - A. демографічна криза;
  - B. залежність міжнародно узгоджених рішень від внутрішньополітичної боротьби;
  - C. екологічні проблеми перетворюються на джерело ускладнення міжнародних відносин;
  - D. перетворення міжнародних економічних відносин на канал розповсюдження екологічних загроз;
  - E. усі відповіді правильні.
  
3. Які ключові елементи можуть увійти до моделі міжнародного екологічного порядку?
  - A. взаємозв'язок політичних заходів світового, регіонального та національного рівнів;
  - B. створення міжнародних механізмів екологічного моніторингу та контролю;
  - C. введення відповідальності держав за знищення екосистем у межах їхніх кордонів;
  - D. введення для всіх держав обов'язкових верхніх меж гранично недопустимих обсягів викиду небезпечних сполук;
  - E. правильні відповіді – b), c);
  - F. усі відповіді правильні.
  
4. Якими є пріоритетні заходи щодо структурної перебудови та екологізації економіки України?
  - A. удосконалення економічних механізмів природокористування та природоохоронної діяльності;
  - B. розробка коротко- і середньострокових програм структурних змін;
  - C. орієнтація сільського господарства на масове використання генетично модифікованих організмів;
  - D. поширення регулювання різних аспектів економічних відносин за допомогою низки підзаконних актів міністерств та відомств;
  - E. усі відповіді правильні.
  
5. Як можна визначити стратегічну мету зміни моделей виробництва та споживання у контексті реалізації екологічної політики?
  - A. підвищення рівня життя населення;
  - B. збільшення витрат на збереження навколишнього середовища;
  - C. виховання молоді у дусі відповідальності за економне використання ресурсів;
  - D. зменшення інтегрального негативного впливу на людину і природу;
  - E. усі відповіді правильні.

6. Якими є пріоритетні засади щодо збалансованого розвитку енергетики?
- A. нарощування в Україні потужностей атомних електростанцій;
  - B. здешевлення електроенергії за рахунок будівництва нових гідроелектростанцій;
  - C. спрямування фінансових ресурсів на закупівлю дешевих енергоносіїв за кордоном;
  - D. розробка та реалізація програм енергозбереження, зменшення потреб в імпорті енергоносіїв;
  - E. усі відповіді правильні.
7. Якою має бути регіональна політика у контексті збалансованого розвитку?
- A. підтримка індустріально розвинених регіонів з метою нарощування ними виробничих потужностей;
  - B. підтримка депресивних регіонів з метою вирівнювання рівня розвитку територій;
  - C. припинити підтримку аграрних регіонів з низькою рентабельністю сільськогосподарського виробництва;
  - D. першочергова увага має приділятися регіональним інтересам.
8. Що означає поняття «людський розвиток»?
- A. сталий розвиток суспільства;
  - B. розвиток людського потенціалу;
  - C. освіту протягом життя;
  - D. усі відповіді неправильні.
9. Якою є центральна ідея концепції розширення людського вибору?
- A. зміцнення демократичних засад формування влади;
  - B. метою життєдіяльності людини визначається нарощування матеріальних благ як основи добробуту;
  - C. можливість вибору людиною життєвих орієнтирів та засобів їх реалізації;
  - D. усі відповіді правильні.
10. Якими є складові індексу людського розвитку?
- A. індекс доходу;
  - B. індекс освіти;
  - C. індекс тривалості життя;
  - D. усі відповіді правильні.
11. Яку величину складає індекс людського розвитку України?
- A. між 1 і 2;
  - B. між 2 і 3;
  - C. між 3 і 4;
  - D. усі відповіді неправильні.
12. Що означає поняття «абсолютна бідність»?
- A. відсутність у сім'ї можливості отримати якийсь дохід;
  - B. нездатність сім'ї задовольнити первинні потреби за рахунок поточних доходів;
  - C. неможливість сім'ї жити на певному середньому рівні достатку;
  - D. проживання сім'ї за межею бідності, встановленому владою;
  - E. усі відповіді неправильні.

13. Який розмір межі бідності використовують в міжнародних порівняннях?
- A. щоденний дохід на одного члена сім'ї – до 1,9 дол. США (за ПКС);
  - B. щоденний дохід на одного члена сім'ї – до 2 дол. США (за ПКС);
  - C. щоденний дохід на одного члена сім'ї – до 4 дол. США (за ПКС);
  - D. усі відповіді правильні.
14. Що означає поняття «очікувана тривалість життя»?
- A. розрахунок експертів щодо впливу негативних чинників на тривалість життя;
  - B. екстраполяція середньої тривалості життя минулих поколінь на сучасний та наступний період;
  - C. розрахунок вірогідних коефіцієнтів смертності у передбачуваному майбутньому.
  - D. усі відповіді неправильні.
15. Що означає поняття «гендер»?
- A. своєрідну форму вияву фемінізму;
  - B. намагання чоловіків нав'язати жінкам певний розподіл ролей;
  - C. визначення соціальної статі;
  - D. усі відповіді неправильні.

## **ТЕМА 5. ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

- 5.1. Основні поняття економічного механізму і еколого-економічних інструментів
- 5.2. Форми еколого-економічних інструментів
- 5.3. Податкові інструменти та пільги
- 5.4. Митні платежі
- 5.6. Ринкові механізми регулювання природокористування.

### **Основна література**

- 1) Білявський Г.О., Бутченко. Основи екології: теорія і практикум: Навч.посібник. - К.: Либідь, 2004. - 368 с
- 2) Данилов-Данильян В.И., Лосев К.С. Проблемы устойчивого развития человечества, В кн. "Россия в окружающем мире: 1998". М.: Изд-во МНЭПУ, 1998. С. 39-52.
- 3) Дейлі Герман. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку/переклад з англійської: Інститут сталого розвитку. — К.: Інтелсфера, 2002. — 312 с
- 4) Концепція екологічної освіти України. - К., 2002. - 28 с
- 5) Методи оцінки екологічних втрат: Монографія / За ред. д.е.н. Л.Г. Мельника та к.е.н. О.І. Корінцевої. - Суми: ВТД „Університетська книга", 2004. - 288 с
- 6) Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Л.Г.Мельника. - Суми: "Університетська книга", 2005. -654 с.
- 7) Основи стійкого розвитку: Практикум / За заг. ред. Л.Г.Мельника та О.І. Корінцевої. - Суми: "Університетська книга", 2005. - 358 с
- 8) Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням: Навчальний посібник / За заг. ред. проф. Л.Г.Мельника та проф. М.К.Шапочки. - Суми: "Університетська книга", 2006. - 759 с
- 9) Allaby M. Basics of Environmental Science. London, 2002
- 10) Miller G.T. Living in the Environment. An introduction to Environmental Science. 5<sup>th</sup> ed., Wadsworth Publ. Belmont, 1998

### **Додаткова література:**

- 1) Ревель П., Ревель Ч. Среда нашого обитання: В 4-х книгах. Пер. с англ. -М.: Мир, 1994.
- 2) Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). - М.: Россия Молодая, 1994. - 367 с.
- 3) Степаненко С.Н. Десятилетие ООН по образованию для устойчивого развития (2005-2014). - Одесса, 2005. - 20 с.

### **I. Питання для контролю знань:**

1. Що таке економічний механізм раціонального природокористування?
2. основні компоненти економічного механізму
3. Приклади економічних інструментів.
4. Що таке податкові інструменти?
5. Класифікація податкових інструментів.
6. Які існують податкові пільги?
7. Що таке митні інструменти?
8. Які види платежів існують?
9. Що таке штраф?
10. Що таке субсидія, види субсидій?
11. Що таке грант?
12. Що таке прискорена амортизація?
13. Основні форми кредитів.
14. Основні напрямки використання цінкових інструментів.
15. Форми прямого регулювання цін.
16. Форми непрямого регулювання цін.
17. Що таке екологічне страхування?
18. Які існують форми процесів купівлі-продажу
19. Що таке екологічний аудит?

### **II. Тестові завдання до теми 5.**

1. До природних ресурсів загальнодержавного значення належать:  
А. атмосферне повітря;  
В. підземні води;  
С. лісові ресурси державного значення;  
D. рослинний світ.
2. Основою економічної оцінки використання ПГС є:  
А. типи впливу людини на навколишнє природне середовище, що характеризує відношення людини до середовища через різні форми використання і перетворення природних ресурсів;  
В. типи впливу людини на навколишнє природне середовище, що характеризує відношення людини до середовища через різні форми праці;  
С. типи впливу людини на навколишнє природне середовище, що характеризує відношення людини до середовища через різні форми використання потенціалу;  
D. немає правильної відповіді.
3. Назвати основні групи витрат, обумовлені забрудненням навколишнього середовища:  
А. витрати на боротьбу із забрудненням (будівництво та експлуатація різних очисних і переробних пристроїв), впровадження безвідходних технологій тощо;

- B. витрати на компенсацію негативних наслідків забруднення довкілля;
- C. витрати на будівництво природних об'єктів;
- D. витрати на компенсацію втрат сировини, оскільки через недосконалі процеси частина його надходить у навколишнє середовище.

4. До еколого-економічних принципів господарювання зараховують:

- A. мінімальні витрати природних ресурсів;
- B. мінімальну шкоду природному середовищу;
- C. максимізацію прибутку;
- D. обґрунтовані життєві потреби людського суспільства.

ANSWER: A, B, D

5. Назвати принципи управління природно-ресурсним потенціалом:

- A. альтернативність;
- B. збалансованість;
- C. субсидіарність;
- D. комплексність.

6. Гранично допустима концентрація - це такий вміст забруднювача у природному середовищі, за якого не знижується працездатність і не погіршується самопочуття людей, не завдається шкода їхньому здоров'ю в разі постійних контактів, а також відсутні:

- A. економічні ризики;
- B. небажані негативні наслідки для нащадків;
- C. екологічні викиди;
- D. усі відповіді правильні.

7. Під час розробки стратегії використання природних ресурсів принципи економічної оцінки природних ресурсів повинні відповідати принципам:

- A. управління природно-ресурсним потенціалом;
- B. альтернативності та збалансованості;
- C. планування;
- D. немає правильної відповіді.

8. Диференційна рента II виникає як:

- A. результат ефективності додаткових капіталовкладень у сільське господарство та видобувну промисловість, тобто вона обумовлена інтенсифікацією виробництва;
- B. результат ефективності додаткових капіталовкладень у промисловість, тобто вона обумовлена інтенсифікацією виробництва;
- C. результат ефективності додаткових капіталовкладень у лісове господарство та видобувну промисловість, тобто вона обумовлена екстенсифікацією виробництва;
- D. усі відповіді правильні.

9. Перелічити види платежів за ресурсами:

- A. платежі за право користування природними ресурсами;
- B. штрафні платежі за понаднормативне використання природних ресурсів;
- C. плата підприємств за використання середовища для розміщення відходів виробництва;

D. усі відповіді правильні.

**10.** Субсидіарність в управлінні природно-ресурсним потенціалом передбачає:

A. відповідальність всіх рівнів управління за стан природно-ресурсного потенціалу і вищого рівня управління за розв'язання питань, які не можуть вирішуватись на нижчих рівнях (наприклад, забезпечення якості і фізичного відтворення природних ресурсів);

B. відповідальність всіх суб'єктів господарювання за стан природно-ресурсного потенціалу і за розв'язання питань, які не здатні вирішувати інші (наприклад, забезпечення якості і фізичного відтворення природних ресурсів);

C. відповідальність всіх мешканців регіону за стан природно-ресурсного потенціалу і за розв'язання питань (наприклад, забезпечення якості і фізичного відтворення природних ресурсів);

D. немає правильної відповіді.

**11.** Еколого-економічні засади раціонального природокористування в Україні ґрунтуються на економічних методах управління, в основу яких покладено:

A. платежі за ресурси та забруднення природного середовища, надання пільг в оподаткуванні підприємств, надання на пільгових умовах позичок для реалізації проектів раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;

B. штрафи за забруднення природного середовища;

C. надання пільг в оподаткуванні підприємств, надання на пільгових умовах позичок для реалізації проектів раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища;

D. усі відповіді правильні.

**12.** Під комплексним природокористуванням розуміється:

A. використання одного або декількох природних ресурсів одночасно з урахуванням охорони навколишнього природного середовища та дотриманням вимог раціонального використання і відтворення природних ресурсів;

B. використання принципів оцінки природних ресурсів одночасно з урахуванням охорони навколишнього природного середовища та дотриманням вимог раціонального використання і відтворення природних ресурсів;

C. використання одного або декількох природних ресурсів одночасно з урахуванням збитків нанесених природному середовищу та дотриманням вимог раціонального використання і відтворення природних ресурсів;

D. усі відповіді правильні.

**13.** За компонентом навколишнього середовища виокремлюють:

A. водне середовище;

B. повітряне середовище;

C. ґрунт;

D. рослинний і тваринний світ;

E. геологічне середовище;

F. техногенне середовище;

G. соціальне середовище.

**14.** Ліміти на природокористування - це:

A. система екологічних обмежень по територіях. Вони становлять обсяги граничного вилучення

природних ресурсів, які встановлені для підприємств- природокористувачів на певний строк, а також викидів або скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих речовин та розміщення відходів виробництва;

В. система екологічних обмежень по територіях. Вони становлять обсяги мінімально можливого вилучення природних ресурсів, які встановлені для підприємств-природокористувачів на певний строк, а також викидів або скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих речовин та розміщення відходів виробництва;

С. система екологічних обмежень по територіях. Вони становлять обсяги придбання природних ресурсів, які встановлені для підприємств- природокористувачів на певний строк, а також викидів або скидів у навколишнє природне середовище забруднюючих речовин та розміщення відходів виробництва;

Д. немає правильної відповіді.

**15.** Об'єктами оцінки природних ресурсів є такі види:

А. водні і лісові ресурси;

В. сільськогосподарські землі;

С. лікувально-оздоровчі та рекреаційні ресурси;

Д. усі відповіді правильні.

**16.** Природокористування - це:

А. використання природних ресурсів у процесі суспільного виробництва з метою задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства;

В. відновлення природних ресурсів у процесі суспільного виробництва з метою задоволення матеріальних і культурних потреб суспільства;

С. використання природних ресурсів у процесі суспільного виробництва з метою задоволення потреб промисловості;

Д. усі відповіді правильні.

**17.** До потреб, що задовольняються природними ресурсами, належать:

А. біологічні;

В. психологічні;

С. трудові;

Д. економічні;

Е. усі відповіді правильні.

**18.** Під комерційною оцінкою природних ресурсів розуміється:

А. визначення максимальної величини чистого дисконтованого доходу від використання природних ресурсів, що залишається у розпорядженні підприємства за розрахунковий період оцінки;

В. визначення максимальної величини чистого дисконтованого доходу від використання природних ресурсів, що залишається у розпорядженні суспільства за розрахунковий період оцінки;

С. визначення максимальної величини дисконтованих витрат від використання природних ресурсів, що залишається у підприємства за розрахунковий період оцінки;

Д. визначення максимальної величини прибутку від використання природних ресурсів, що залишається у розпорядженні держави за розрахунковий період оцінки.

**19.** Рента відображає диференціацію:

- A. об'єктивних умов використання природних ресурсів;
- B. об'єктивних умов ведення господарської діяльності;
- C. величину прибутку від продажу природних ресурсів;
- D. усі відповіді правильні.

**20.** Екологічний збиток включає:

- A. додаткові витрати суспільства у зв'язку зі змінами в навколишньому природному середовищі;
- B. витрати на повернення довкілля в попередній стан;
- C. додаткові витрати майбутнього суспільства у зв'язку з використанням частини дефіцитних природних ресурсів;
- D. усі відповіді правильні.

### **План семінарського заняття № 5** **ТЕМА 6. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ І СТАЛИЙ РОЗВИТОК.**

- 6.1. Економічний розвиток та економічне зростання
- 6.2. Фактори економічного зростання і сталий розвиток
- 6.3. Теорії сталого розвитку
- 6.4. Слабка та сильна стійкість
- 6.5. Індикатори сталого розвитку

#### **Література використана**

1. Вернадський В.И. Философские мысли натуралиста. Разд.1. Научная мысль как планетное явление. -М: Наука, 1988. -208 с.
2. Нуреев Р. Теории развития: кейнсианские модели становления рыночной экономики // Вопросы экономики. -2000. -№4. -С. 137-156.
3. Платонов Г.В., Гирусов З.В. Устойчивое развитие - путь к ноосфере // Вестник Московского университета. -Сер. философия. -1997. -№1. -С. 54.
4. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие под общей редакцией проф. В.П. Колесова (экономический факультет МГУ), 2-е издание, дополненное и переработанное. - М.: Права человека, 2008. - 636 с.
5. Зндрес А. Экономика окружающей среды: Введение / Перевод с нем. С.И. Дорогунцова, Б.И. Данилишина. -К.: Либідь, 1995. -143 с.
6. Daly Herman, Cobb John. 1994. For the Common Good. Boston: Beacon Press. -72 p.
7. Mesarovic M., Pestel E. Mankind at the Turning Point: the second report of the Club of Rome. N.Y., 1974. -31 p.
8. Pigov A. The Stationary State. London, "Macmillan", 1935. -125 p.
9. Coase R. The Problem of Social Chois, Jovrnal of Law and Economics, vol. 3, 1960.
10. United Nations. Indicators of Sustainable Development: Framework and Methodologies, United Nations Sales Publication No. E. 96. II. A. 16 (New York, August 1996).

#### **Література рекомендована**

1. Глобальное устойчивое развитие: Моногр. / О.Г.Белорус, Ю.М.Мацейко; Киев. нац. кон. ун-т им. В.Гетьмана, Ин-т мировой экономики и междунар. отношений НАН України, Междунар. ин-т глобалистики, Междунар. асоц. "Украина-Рим. клуб". -К., 2006. -486 с.
2. Единство и взаимосвязь понятий в модели: "Экологическая опасность - экологическая



безопасность - устойчивое развитие" в экологической политике Украины и России / И.Е. Павлов // Экол. безпека прибереж, та шельфової зон та комплекс, використ. ресурсів шельфу: 36. наук. пр. — 2003. - Вип. 8. - С. 233-246.

3. "Економічне зростання" чи "економічний розвиток"? / Б. Ревчун // Економіка України. - 2003. - № 6. - С. 85-88.

4. Основи стійкого розвитку: Навч. посіб. / Л.Г.Мельник. - Суми, 2006. -383 с.

5. Устойчивое развитие - будущее человечества / В.И. Назаров // Наука та наукознавство. - 2008. -№ 3. -С. 20-27.

6. Устойчивое развитие: теория, методология, практика: учебник / Ред.: Л.Г.Мельник. - Сумь: Унив. кн., 2009. -1216 с.

7. Устойчивое экономическое развитие: понятие и направление исследований / Е. Шубравская // Экономика Украины. -2005. -№ 1. -С.36-42.

### **Інтернет-посилання**

1. Офіційний сайт ООН // [www.un.org](http://www.un.org).

2. Офіційний сайт Комісії зі сталого розвитку. Division for Sustainable Development (DSD) // [www.un.org/esa/dsd/dsd/dsd\\_index.shtml](http://www.un.org/esa/dsd/dsd/dsd_index.shtml).

Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies. Third Edition. Social Affairs Economic & United Nations. October 2007.//[www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf](http://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/indicators/guidelines.pdf).

### **Питання для самоконтролю**

1. Що таке економічний розвиток та економічне зростання, які їхні критерії?
2. Що таке фактори економічного зростання?
3. Назвіть класичні та новітні фактори економічного розвитку.
4. Коли співпадають фактори економічного розвитку і економічного зростання?
5. Які основні форми має капітал в теорії сталого розвитку?
6. Поясніть сутність «слабкої» та «сильної стійкості».
7. Розкрийте сутність концепції «критичного природного капіталу».
8. Навіщо потрібні індикатори сталого розвитку?
9. Коли була розроблена перша система індикаторів сталого розвитку та яка її структура?
10. Які критерії визначення показників сталого розвитку?
11. Назвіть основні теми в системі індикаторів 2007 р.
12. Які теми, підтеми та показники економічних індикаторів сталого розвитку третьої редакції?

### **Тести до теми 6**

1. Базовий набір індикаторів стійкого розвитку поділяють на:

- а) соціальні
- б) економічні
- в) екологічні
- г) політичні
- д) демографічні
- е) правильні відповіді - а, б, в,
- є) правильні відповіді - а, в, г.

2. Сталий розвиток - це розвиток, який:

- а) забезпечує стійкі темпи економічного зростання,
- б) забезпечує стійке зростання багатства нації,
- в) забезпечує потреби в поступальному інноваційному розвитку,
- г) забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди можливості майбутнього покоління забезпечити свої власні потреби.

3. Економічний розвиток - це:

- а) кількісна зміна параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо,
- б) соціальні зміни, що здійснюються на загальних принципах,
- в) виникнення якісних змін в економічній системі суспільства, які приводять до підвищення ефективності її функціонування та удосконалення базових елементів основних структур,
- г) сукупність взаємопов'язаних процесів нагромадження капіталу (мобілізації ресурсів), розвитку виробництва та підвищення продуктивності.

4. Економічне зростання - це:

- а) кількісна зміна параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо,
- б) соціальні зміни, що здійснюються на загальних принципах,
- в) виникнення якісних змін в економічній системі суспільства, які приводять до підвищення ефективності її функціонування та удосконалення базових елементів основних структур,
- г) сукупність взаємопов'язаних процесів нагромадження капіталу (мобілізації ресурсів), розвитку виробництва та підвищення продуктивності.

5. Основні характеристики глобальної рівноваги:

- а) обсяг капіталу і чисельність населення залишаються постійними, темпи народжуваності і смертності та попит на капітальні вкладення (інвестиції) і амортизація - однакові;
- б) початкові значення народжуваності, смертності, інвестицій та амортизації - мінімальні;
- в) рівні, на яких стабілізується капітал і чисельність населення, та співвідношення між ними встановлюються відповідно до суспільних потреб,
- г) всі відповіді правильні,
- д) правильні відповіді а), б),
- е) правильні відповіді б), в).

6. Фундаментальна основа традиційної економіки - це:

- а) необмежене економічне зростання,
- б) обмежене економічне зростання,
- в) обмежене ресурсами економічне зростання,
- г) необмежений економічний розвиток.

7. Традиційні фактори економічного розвитку - це:

- а) земля, праця, природні ресурси,
- б) земля, праця, капітал.
- в) праця, технології, капітал,
- г) капітал, праця, управління.

8. До новітніх факторів економічного зростання відносять:

- а) капітал, праця,
- б) праця, технології,
- в) технології, управління,
- г) управління, капітал.

9. Які з перерахованих груп факторів відносять до екстенсивних факторів економічного зростання?

- а) збільшення чисельності зайнятих; збільшення фізичного обсягу капіталу; залучення додаткових природних ресурсів
- б) технологічний прогрес; рівень освіти та професійної підготовки кадрів; економія за рахунок зростання масштабу виробництва; покращення розподілу ресурсів;
- в) збільшення чисельності зайнятих; технологічний прогрес; збільшення фізичного обсягу капіталу, покращення розподілу ресурсів;
- г) залучення додаткових природних ресурсів; рівень освіти та професійної підготовки; економія за рахунок зростання масштабу виробництва.

10. Які групи факторів відносять до інтенсивних факторів економічного зростання?

- а) збільшення чисельності зайнятих; збільшення фізичного обсягу капіталу; залучення додаткових природних ресурсів
- б) технологічний прогрес; рівень освіти та професійної підготовки кадрів; економія за рахунок зростання масштабу виробництва; покращення розподілу ресурсів;
- в) збільшення чисельності зайнятих; технологічний прогрес; збільшення фізичного обсягу капіталу, покращення розподілу ресурсів;
- г) залучення додаткових природних ресурсів; рівень освіти та професійної підготовки; економія за рахунок зростання масштабу виробництва.

11. "Неокласична теорія" екологічного регулювання була створена

- а) А.Пігу
- б) В.І.Вернадським
- в) Д.Медоузом
- г) У.Ростоу

12. Концепція ноосфери була створена

- а) А.Пігу
- б) В.І.Вернадським
- в) Д.Медоузом
- г) У.Ростоу

13. Доповідь Римському клубу «Межі зростання» була написана групою вчених під керівництвом

- а) А.Пігу
- б) В.І.Вернадського
- в) Д.Медоуза
- г) У.Ростоу

14. Основою концепції сталого розвитку є

- а) збереження капіталу, створеного людиною, який може замінити природний,
- б) збереження природного капіталу,

- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.

15. Основою концепції традиційної економіки є

- а) збереження капіталу, створеного людиною, який може замінити природний,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.

16. «Слабка стійкість» - це:

- а) збереження створеного людиною і природного капіталу в сумі, коли частина природного може бути замінена створеним людиною,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.

17. «Сильна стійкість» - це:

- а) збереження створеного людиною і природного капіталу в сумі, коли частина природного може бути замінена створеним людиною,
- б) збереження природного капіталу,
- в) збереження капіталу як створеного людиною, так і природного окремо,
- г) збереження капіталу, створеного людиною.

18. Необхідність у розробці індикаторів сталого розвитку була визначена в

- а) Декларації Ріо,
- б) Декларації тисячоліття,
- в) Порядку денному на ХХІ століття,
- г) Цілях розвитку тисячоліття.

19. Індикатори сталого розвитку - це:

- а) певні доступні для спостереження та вимірювання характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни сталого розвитку,
- б) певні напрямки, за якими здійснюється аналіз сталого розвитку,
- в) показники, що чисельно відображають соціально-економічні та інші явища і процеси,
- г) система ознак, що дозволяють оцінити стан екосистеми

## План семінарського заняття № 6

### МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

#### 7.1. Міжнародний досвід подолання сучасних екологічних проблем

#### 7.2. Міжнародне співробітництво в умовах глобальних змін навколишнього середовища: історичний аспект

#### Література використана

1. Аналіз сталого розвитку - глобальний і регіональний контекст : моногр. / Міжнар. рада з науки (ICSU) [та ін.]; наук. кер. М. З. Згуровський. - К. : НТУУ «КГП», 2010. - Ч. 2. Україна в індикаторах сталого розвитку. - 359 с.
2. Білявський Г. О. Основи екологічних знань : навч. посіб. / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. - К.: Либідь, 2002. - 346 с.
3. Быстрыков И. К. Социальные факторы обеспечения эколого ориентированного развития экономики / И. К. Быстрыков // Социально-экономический потенциал устойчивого развития: учеб. / под ред. проф. Л. Г. Мельника (Украина) и проф. Л. Хенса (Бельгия). - Суми : ИТД «Университетская книга», 2007. -962 с.
4. Гринів Л. С. Екологічно збалансована економіка: проблеми теорії: монографія. / Л. С. Гринів. - Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2001. - 240 с.
5. Декларация Конференции ООН по проблемам окружающей человека среды, Стокгольм, 5-16 июня 1972 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.un.org/mssian/conferen/humanenv-/declarathenv.html>.
6. Декларация Конференции ООН по проблемам окружающей человека среды, Стокгольм, 5-16 июня 1972 г. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.un.org/mssian/conferen/humanenv-/declarathenv.html>.
7. Закон України «Про Концепцію переходу України до сталого розвитку» - Режим доступу: <http://www.mns.gov.ua/laws/-laws/nuclear/92.htm>.
8. Конвенція про основні цілі та норми соціальної політики: Міжнародний документ від 22.06.1962 № 117/ Міжнародна організація праці [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
9. Медоуз Д. Х. Пределы роста / Д. Х. Медоуз, Д. Л. Медоуз, Й. Рэндерс, В. В. Беренс. - М.: МГУ, 1991. - 207 с.
10. Николайкин Н. И. Экология: учеб. для вузов / Н. И. Николайкин, Н. Е. Николайкина, О. П. Мелехова - М., 2004. - 567 с.
11. Перелет Р. А. Выявление показателей устойчивого развития // Проблемні окружающей среды и природных ресурсов. ВИНТИ - 1995. - № 6.
12. Поліщук В. Г. Понятійно-категоріальний апарат політики стимулювання сталого розвитку регіону / В. Г. Поліщук // Актуальні проблеми економіки. - 2009. - № 11. - С. 168-173.
13. Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів: Постанова ВР України від 24.12.1999 р. № 1359-XIV [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
14. Шевчук В. Я. Макроекономічні проблеми сталого розвитку / Шевчук В. Я. - К.: Еопринт, 2006. - 200 с.
15. Kates R.W. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. / R. W. Kates, T. M. Parris, A. A. Leiserowitz. - Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Number 3, P. 8 - 21.

### Контрольні запитання до теми №7.

1. У чому полягає суть екологічної безпеки?
2. Як розвивалася еволюція міжнародної співпраці в галузі екології?
3. Які основні заходи передбачені Програмою розвитку ООН в Україні про співробітництво у сфері збереження навколишнього природного середовища та енергетики?
4. Які країни беруть участь у міжнародному співробітництві з ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи?
5. В чому полягає сутність екологічної кризи?
6. Подайте визначення та характеристику техногенної безпеки.
7. У чому полягає суть екологічної складової концепції сталого розвитку?
8. Які існують індикатори екологічної безпеки?
9. Які відомі міжнародні організації активно працюють над вирішенням проблем охорони довкілля?
10. У яких проєктах щодо міжнародного співробітництва в галузі охорони навколишнього середовища бере участь Україна?

### Тестові завдання до теми №7.

1. Де і коли вперше була поставлена проблема навколишнього середовища в її сучасному розумінні?
  - а) на Міжурядовій конференції з проблем біосфери в Парижі в 1968 р.;
  - б) на Конференції ООН з навколишнього середовища в Стокгольмі в 1972 р.;
  - в) на Конференції ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро в 1992 р.
2. Класичне визначення поняття «сталий розвиток» як «розвиток, що забезпечує потреби нинішнього покоління без утиску здатності майбутніх поколінь задовольняти свої потреби», було вперше сформульовано:
  - а) в доповіді «Межі зростання» (1975 р.);
  - б) доповіді «Наше спільне майбутнє» (1987 р.);
  - в) Декларації Ріо-де-Жанейро з навколишнього середовища і розвитку (1992 р.).
3. Кіотський протокол (1997р.) включає в себе зобов'язання:
  - а) скоротити виробництво індивідуального автотранспорту на 5 % до 2025 р.;
  - б) відмовитися від використання хлорвмісних розчинників у промисловості до 2010 р.;
  - в) скоротити або стабілізувати викиди парникових газів відносно до рівня 1991 р.;
  - г) скоротити викиди озоноруйнуючих речовин в атмосферу на 50 % до 2002 р.
4. Міжнародна громадська природоохоронна організація «ГРІНПІС» принципово не бере фінансові кошти, що надходять у вигляді пожертвувань від ...
  - а) приватних осіб;
  - б) державних структур;
  - в) політичних партій;
  - г) комерційних структур.
5. Громадська благодійна організація «Всесвітній фонд дикої природи» головними цілями своєї діяльності визначає:
  - а) боротьбу проти будівництва атомних електростанцій;
  - б) розвиток природоохоронного законодавства;
  - в) збереження біологічного різноманіття Землі;

г) запобігання змінам клімату.

6. Хто відповідно до Статуту «Хартії Землі» може приєднатися і брати участь у розвитку цієї системи?

- а) тільки держави, які є дійсними членами ООН;
- б) тільки громадські організації;
- в) будь-які особи, які сплатили членські внески;
- г) хто завгодно.

7. У межах концепції корпоративної соціальної відповідальності комерційні організації визнають відповідальність за вплив їхньої діяльності та добровільно беруть на себе зобов'язання враховувати інтереси ...

- а) співробітників;
- б) місцевих громад;
- в) навколишнього середовища;
- г) замовників і постачальників.

8. Передбачений Кіотським протоколом «механізм чистого розвитку» визначає ...

- а) придбання на міжнародному ринку розвиненими країнами в інших країн невикористаних квот на викиди в атмосферу відповідних газів;
- б) реалізацію розвиненими країнами на територіях країн, що розвиваються, проектів, спрямованих на скорочення викидів в атмосферу відповідних газів;
- в) механізм поширення інформації про нові технології, що забезпечують досягнення більш високих стандартів екологічної безпеки;
- г) надання субсидій країнам, які перевиконують взяті на себе зобов'язання щодо скорочення газових викидів.

9. Термін «експорт забруднень» застосовується для умовного позначення процесу:

- а) переміщення небезпечних відходів із розвинених країн у країни, що розвиваються, з метою їхнього захоронення;
- б) переміщення забруднюючих речовин у водному або повітряному середовищі через національні кордони;
- в) переміщення екологічно небезпечних виробництв із розвинених країн у країни, що розвиваються;
- г) придбання громадянами одних країн старої техніки, що була у користуванні в інших країнах.

10. Центральним елементом концепції сталого розвитку відповідно до Декларації Ріо-де-Жанейро (1992 р.) є:

- а) збереження природного навколишнього середовища;
- б) забезпечення економічного зростання;
- в) розвиток міжнародних відносин;
- г) турбота про людину.

11. Коли відбулася перша конференція ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку?

- а) у 1967 р. у Бонні;
- б) у 1972 р. у Стокгольмі;
- в) у 1981 р. у Мадриді;
- г) у 1975 р. в Осло.

12. Основним підсумком 1-ї конференції ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку вважається:

- а) констатація існування екологічної кризи;
- б) прийняття стратегії «сталого розвитку» людства;
- в) прийняття закону про охорону навколишнього середовища;
- г) підписання Конвенції про запобігання руйнуванню озонового шару Землі.

13. Друга конференція ООН з навколишнього середовища і розвитку відбулася:

- а) у 1992 р. у Ріо-де-Жанейро;
- б) у 1982 р. у Буенос-Айресі;
- в) у 1987 р. у Мехіко;
- г) у 1993 р. в Лімі;
- д) У 1983 р. у Дрездені.

14. Основним підсумком 2-ї конференції ООН з охорони навколишнього середовища та розвитку вважається:

- а) констатація існування екологічної кризи;
- б) прийняття стратегії «сталого розвитку» людства;
- в) прийняття закону про охорону навколишнього середовища;
- г) підписання Конвенції про запобігання руйнуванню озонового шару Землі.

15. Модель «сталого розвитку» людства передбачає рівність пріоритетів:

- а) екологічних, політичних, наукових;
- б) екологічних, економічних, соціальних;
- в) економічних, військових, корпоративних;
- г) економічних, військово-політичних, інформаційних.

16. Яка ознака «нестійкості» сучасної моделі розвитку людства?

- а) деградація властивостей навколишнього середовища;
- б) неадекватність економічної системи цілям сталого розвитку людства;
- в) несправедливість соціальних структур суспільства;
- г) усе перераховане.

17. Вибрати правильний варіант сталого розвитку:

- а) обороноздатність, інвестиції, капітал;
- б) добробут, технології, бізнес;
- в) економіка, екологія, соціологія;
- г) ресурси, політика, наука.

18. Основний принцип екології:

- а) Необхідно дбати про природу;
- б) Необхідно дбати про майбутнє людства;
- в) Природа - наш дім;
- г) Усі відповіді правильні.



19. Уперше термін «екологія» вжив:

- а) Ч. Дарвін у 1859 році;
- б) В. Вернадський у 1928 році;
- в) Е. Геккель у 1866 році;
- г) Ж. Ламарк у 1802 році.

20. Особливістю екології в порівнянні з іншими науками є:

- а) турбота про природу;
- б) урахування моральних засад суспільства;
- в) системний підхід;
- г) стурбованість за майбутнє людства.

## **План семінарського заняття № 7**

### **ТЕМА 8.ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА**

**8.1 Екологічне право: поняття, предмет, система та джерела**

**8.2 Конституційні положення екологічного права**

**8.3 Права та обов'язки суб'єктів екологічних правовідносин**

**8.4 Економіко-правовий механізм природокористування і охорони навколишнього природного середовища**

Література використана

1. Баб'як О. С. Екологічне право України : навч. посіб. / О. С. Баб'як, П. Д. Біленчук, Ю. О. Чирва. - К.: Атіка, 2000. - 216 с.
2. Декларація про державний суверенітет України від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1990. - № 31. - Ст. 142.
3. Екологічне право України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А. П. Гетьмана та М. В. Шульги. - Х.: Право, 2009. - 328 с.
4. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» - Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41(зі змінами та доповненнями від 16 жовтня 2012 р. - № 5456-VI ( 5456-17 ).
5. Конституційні основи екологічного права та їх місце в екологічній правовій системі. [Електронний ресурс]. - <http://www.info-prensa.com/article-858.html>.
6. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями. // Х.: Парус-Друк, 2012. -48с.
7. Основи держави і права: навч. посіб. / за ред. В. В. Комарова. - Х.: Нац. юрид. акад. України, 2002. - 258 с.
8. Про надра: Кодекс України // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - №36.

## Контрольні запитання до теми №8.

1. Охарактеризуйте поняття екологічного права
2. Що є предметом екологічного права
3. Що таке екологічні правовідносини та що вони в себе включають?
4. Суб'єкт та об'єкт екологічних правовідносин
5. Охарактеризуйте принципи екологічного права
6. Розкрийте поняття системи екологічного права
7. Що є джерелами екологічного права?
8. Права суб'єктів екологічних правовідносин
9. Обов'язки суб'єктів екологічних правовідносин
10. Суб'єкти екологічних правовідносин
11. Право природокористування, його принципи
12. Охарактеризуйте економіко-правовий механізм охорони довкілля
13. Види екологічних податків та зборів в Україні
14. Що належить до загальнодержавних екологічних податків?
15. Що належить до загальнодержавних екологічних зборів?
16. Яка структура екологічного законодавства України?
17. Які екологічні права гарантує людині держава?
18. Охарактеризувати основні положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища».
19. Яка роль екологічних фондів у розвитку держави?
20. Якими законодавчими актами регулюється галузь екологічного права?

## Тестові завдання до теми №8.

**1. Кожний громадянин має право користуватися природними об'єктами відповідно до:**

- а) постанови Кабінету Міністрів України;
- б) указу Президента України;
- в) інструкції;
- г) Конституції України;
- д) рішення суду.

**2. Ким інформація про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту може бути засекречена:**

- а) будь-яким органом влади;
- б) депутатами Верховної Ради України;
- в) Кабінетом Міністрів України;
- г) Президентом України;
- д) ніким.

**3. Системоутворюючим актом комплексної галузі екологічного права і законодавства є:**

- а) Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я»;
- б) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
- в) Кодекс України «Про надра»;
- г) Екологічний кодекс;
- д) Закон України «Про екологічну експертизу».

#### **4. Громадяни України зобов'язані:**

- а) використовувати природні ресурси лише з дозволу органів державної влади;
- б) компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище;
- в) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства;
- г) створювати заповідні об'єкти на землях, які знаходяться у їх приватній власності;
- д) вносити плату за загальне використання природних ресурсів;
- е) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;
- ж) вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні правопорушення;
- з) здійснювати діяльність із додержанням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;
- к) використовувати природні ресурси лише з дозволу органів державної влади.

#### **5. Головні, основоположні правила, які визначають загальну спрямованість і найсуттєвіші риси правового регулювання екологічних суспільних відносин - це:**

- а) ознаки екологічного права;
- б) принципи екологічного права;
- в) методи екологічного права;
- г) система екологічного права.

#### **6. До джерел екологічного права зараховують:**

- а) Конституцію України;
- б) Лісовий кодекс України;
- в) Закон України «Про відходи»;
- г) Закон України «Про Червону книгу України»;
- д) всі відповіді правильні.

#### **7. Екологічні правовідносини включають у себе:**

- а) суспільні відносини, пов'язані з вилученням речовин і енергії з природного середовища (надрокористування, мисливство, лісокористування);
- б) суспільні відносини, пов'язані лише із захороненням речовин і відходів та забрудненням атмосферного повітря;
- в) суспільні відносини, пов'язані з використанням корисних властивостей природного об'єкта (сільськогосподарське землекористування);
- г) технологічні відносини, що виникають у зв'язку зі створенням парків.

#### **8. Різновиди права природокористування:**

- а) право землекористування;
- б) право користування атмосферними опадами;
- в) право лісокористування;
- г) право користуватися тваринним світом;
- д) всі відповіді правильні.

**9. До загальнодержавних екологічних податків та зборів належать:**

- а) збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства;
- б) рентна плата за нафту, що видобувається в Україні;
- в) плата за користування надрами;
- г) курортний збір.

**10. Предмет екологічного права:**

- а) право природокористування;
- б) відносини між суб'єктами щодо права користування землею та її надрами;
- в) відносини з приводу використання природних об'єктів та охорони навколишнього природного середовища;
- г) відносини з приводу приналежності, використання, забезпечення екологічної безпеки, відтворення природних об'єктів та охорони навколишнього природного середовища.

**11. Екологічне право як галузь права поділяється на частини:**

- а) спеціальну та загальну;
- б) особливу та загальну;
- в) теоретичну та практичну;
- г) основну та спеціальну.

**12. Яка частина екологічного права містить правові норми, які регулюють окремі види екологічних відносин з урахуванням їхньої специфіки?**

- а) загальна;
- б) практична;
- в) спеціальна;
- г) особлива.

**13. Суспільні відносини, що врегульовані нормами екологічного права, які виникають, існують і припиняються відповідно до вимог і на підставах, передбачених законодавством, - це:**

- а) відносини між суб'єктами землекористування;
- б) екологічні правовідносини;
- в) відносини між державою та суспільством;
- г) економіко-правовий механізм охорони довкілля.

**14. Кожний громадянин України має право на:**

- а) безпечне для його життя та здоров'я навколишнє природне середовище;
- б) участь у розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів;
- в) здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів;
- г) об'єднання в громадські природоохоронні формування;
- д) вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічної інформації) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом;
- е) всі відповіді правильні.

**15. Суб'єктами екологічних відносин є:**

- а) держава;
- б) організації;
- в) земля України та її надра;
- г) суб'єкти господарської діяльності.

**16. Об'єктом екологічних відносин може бути:**

- а) держава;
- б) організації;
- в) земля України та її надра;
- г) суб'єкти господарської діяльності.

**17. У Податковому Кодексі України вказано визначення та порядок обчислення екологічного податку:**

- а) так;
- б) ні.

**18. Основне завдання створення екологічних фондів:**

- а) контроль за використанням державних цільових коштів за призначенням;
- б) формування екологічних програм для уряду;
- в) формування автономного, централізованого фінансування природоохоронної діяльності;
- г) доповнення бюджетних коштів цільового призначення.

**19. Що виступає гарантіями екологічної безпеки для громадян України?**

- а) комплекс правових та політичних заходів;
- б) комплекс взаємозв'язаних політичних, економічних, технічних, організаційних, виховних, правових та інших заходів;
- в) державна політика екологічної безпеки;
- г) сукупність моральних принципів урядовців.

**20. Стан навколишнього природного середовища, який забезпечує запобігання погіршенню екологічної обстановки та виникненню небезпеки для здоров'я людей - це:**

- а) право природокористування;
- б) охорона довкілля;
- в) екологічна безпека;
- г) економіко-правовий механізм охорони довкілля.

**План семінарського заняття № 8**  
**ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**  
**У МІСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ**

**9.1 Формування найважливіших еколого-економічних проблем природокористування**

**9.2 Практичні напрями щодо природокористування у міському господарстві**

**Література використана**

1. Білявський Г. О. Основи загальної екології: підручник для студентів природ, фак. вузів / Білявський Г. О., Падун М. М., Фурдуй Р. С. - 2-ге вид., зі змінами. - К.: Либідь, 1995. - 368 с.
2. Бобылев С. Н. Экономика природопользования: учеб. 1С. Н. Бобылев, А. Ш. Ходжаев. - М.: Изд-во «ИНФРА-М», 2004. - 501 с.
3. Жук М. В. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України : навч. посіб. / М. В. Жук, В. П. Круль. - Чернівці: Рута, 2002. - 293с.
4. Закон України «Про концепцію державної регіональної економічної політики (проект)» № 37-2135/4.
5. Основні зкологии и природ опользования: учеб. пособ. / [В. Л. Дикань, А. Г. Дейнека, Л. А. Позднякова та ін.] - Х. : ООО «Олант», 2005. - 384 с.
6. Політика регіонального розвитку в Україні: особливості та пріоритети. Аналітична доповідь / За ред. З. Варналія. - К., 2005.
7. Правова база з питань екології та охорони природного середовища. Збірник нормативних актів станом на 1 березня. 2001 р. / Укладач Камлик М.І. - К.: Атака, 2001. - 632 с.

**Контрольні запитання до теми №9.**

1. Які принципи є основою раціонального використання природних ресурсів?
2. У чому полягає управління охороною навколишнього середовища?
3. Яким законодавчим актом регламентується управління природокористуванням в Україні?
4. Як поєднуються між собою територіальне і галузеве управління природоохоронною роботою?
5. Якими є основні ланки системи управління природоохоронною діяльністю?
6. У чому полягають головні функції Міністерства з охорони навколишнього природного середовища в Україні?
7. У чому полягають природоохоронні функції Міністерства сільського господарства і продовольства України?
8. Назвати структурні ланки Міністерства охорони навколишнього середовища в Україні.
9. Які органи управління охороною навколишнього середовища є територіальними?
10. Що таке моніторинг?
11. Що включає моніторинг ефективності природоохоронної політики?

**Тестові завдання до теми №9.**

**1. Економічна оцінка природних ресурсів - це:**

- а) грошовий вираз їхньої вартості;
- б) сума грошей;
- в) правильна відповідь відсутня.

**2. Економіка природокористування має комплексний характер.**

- а) правильно;
- б) правильно;
- в) правильна відповідь відсутня.

**3. Соціально-економічний розвиток людства має такі напрями:**

- а) екстенсивний;
- б) змішаний, екстенсивний;
- в) інтенсивний, змішаний, екстенсивний.

**4. Економічні стимули пов'язані з економічним регулюванням.**

- а) так;
- б) ні;
- в) правильна відповідь відсутня.

**5. Ринковий механізм природоохоронної діяльності має такі елементи:**

- а) екологічні квоти;
- б) екологічні податки;
- в) правильна відповідь відсутня.

**6. Основні джерела забруднення:**

- а) стічні води промислових підприємств;
- б) побутові стоки комунального господарства, стічні води сільського господарства;
- в) всі відповіді правильні.

**7. Найбільша річка України:**

- а) Лопань;
- б) Дніпро;
- в) правильна відповідь відсутня.

**8. Найбрудніша річка України:**

- а) Сіверський Донець;
- б) Дніпро;
- в) правильна відповідь відсутня.

**9. Чи правильне твердження:**

«Основою економіки раціонального природокористування є закони біосфери, суспільних і природничих наук: біологічних, хімічних, соціологічних, економічних, демографічних наук, ґрунтознавства, технологій виробництва».

- а) так;
- б) ні.

**10. Яка річка протікає по території України, Білорусії і Росії:**

- а) Лопань;
- б) Дніпро;
- в) Дністер.

**11. Під природокористуванням розуміють можливість використання людиною корисних властивостей навколишнього природного середовища:**

- а) технічних;
- б) екологічних;
- в) економічних;
- г) соціологічних;
- д) культурних.

**12. Які існують види і форми природокористування:**

- а) економічні;
- б) соціальні;
- в) специфічні;
- г) спеціальні.

**13. Основні напрямки при екологізації виробництва:**

- а) широке застосування додаткових методів і засобів захисту навколишнього середовища;
- б) широке впровадження екологічної експертизи на конкретні види виробництв та промислової продукції;
- в) заміна токсичних і неутилізованих відходів на нетоксичні і утилізовані;
- г) заміна токсичних і неутилізованих відходів на нову продукцію.

**14. Інженерні заходи, спрямовані на охорону навколишнього середовища, класифікуються на:**

- а) механічні;
- б) організаційно-технічні;
- в) екологічні;
- г) технологічні.

**15. Які основні вимоги до водогосподарського комплексу:**

- а) раціональне забезпечення споживача водою, у достатньому обсязі та відповідної якості;
- б) забезпечення найбільшого економічного ефекту;
- в) збереження природних умов і гарантії охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження.

**16. Оберіть правильне твердження:**

- а) Нераціональне природокористування забезпечує збереження природно-ресурсного потенціалу, веде до поліпшення якості природного середовища.
- б) Загальне природокористування не вимагає спеціального дозволу. Воно здійснюється громадянами на підставі належних їм природних (гуманітарних) прав, що існують і виникають як результат народження та існування.

**17. Природокористування в будь-якій галузі виробництва ґрунтується на низці загальних принципів:**

- а) принципі системного підходу, що передбачає комплексну, всебічну оцінку впливу виробництва на середовище і його відповідних реакцій;
- б) принципі випередження темпів заготівлі і видобутку сировини темпами виходу корисної продукції, заснованому на збільшенні утворюваних відходів;
- в) принципі гармонізації відносин природи і виробництва, що вирішується шляхом створення і експлуатації природно-технічних, геотехнічних або еколого-економічних систем тощо.



**18. Вкажіть, чи правильне твердження:**

«Захист навколишнього середовища - це комплексна проблема, яка може бути вирішена тільки спільними зусиллями фахівців різних галузей науки і техніки».

- а) так;
- б) ні.

**19. Вкажіть, чи правильне твердження:**

«Стосовно охорони навколишнього природного середовища людини біотехнологію можна розглядати як розробку і створення біологічних об'єктів, мікробних культур, спільнот, їхніх метаболітів і препаратів шляхом включення їх у природні кругообіги речовин, елементів, енергії та інформації».

- а) так;
- б) ні.

**20. Чи існує в Україні практика роздільного збирання ТПВ?**

- а) так;
- б) ні.

**21. До економічних механізмів регулювання природокористування відносять:**

- A. екологічні закони, нормативно-правові та технічні акти;**
- B. податки, субсидії, пільгове кредитування, ціноутворення, страхування;**
- C. прями заборони, сертифікати, ліцензування та відповідальність за правопорушення екологічного характеру;**
- D. продаж прав (квот) на забруднення довкілля, створення бірж та банків прав на забруднення.**

**22. Збори за забруднення навколишнього середовища є складовими:**

- A. адміністративного регулювання природокористування;**
- B. правового регулювання природокористування;**
- C. ринкового способу регулювання природокористування;**
- D. економічного регулювання природокористування.**

**23. Збір за забруднення навколишнього природного середовища включає:**

- A. викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними та пересувними джерелами;**
- B. скиди забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти;**
- C. розміщення відходів;**
- D. збір за забруднення понад установлену норму.**

**24. За понадлімітні обсяги викидів, скидів забруднюючих речовин та розміщення відходів збір обчислюється і сплачується:**

- A. у двократному розмірі;**
- B. у п'ятикратному розмірі;**
- C. у десятикратному розмірі;**
- D. у однократному розмірі.**

**25. Органи Мінекобезпеки встановлюють ліміти викидів стаціонарними джерелами забруднення терміном:**

- A. на один рік;**
- B. на два роки;**
- C. на п'ять років;**
- D. на один - три роки.**

**26. Який з видів податків не є екологічним:**

- A. платежі рентного характеру (наприклад, за використання території для відходів);**
- B. податки і (або) штрафи за порушення норм охорони праці на підприємстві;**
- C. забруднення понад установлену норму;**
- D. податки за фактичний обсяг забруднень.**

**27. Які процедури не виконуються у ході комплексної економічної оцінки природоохоронних заходів:**

- A. визначення чистого економічного ефекту;**
- B. оцінка варіантів очищення промислових стічних вод;**
- C. оцінка ефективності використання трудових ресурсів;**
- D. оцінка варіантів очищення атмосферних забруднень;**

**28. Економічний бік загальної закономірності природокористування - це:**

- A. зростання продуктивності природоохоронної праці;**
- B. екологізація виробництва;**
- C. еволюція живої природи;**
- D. закон економії часу.**

## **ТЕМА 10. ЕКОНОМІЧНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ, РЕГУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ**

10.1. Економічні методи управління раціональним природокористуванням та їхні види щодо природокористування у міському господарстві

10.2. Економічне стимулювання раціонального використання природних ресурсів

10.3. Економічний механізм охорони і раціонального використання природних ресурсів

### **Список літератури:**

1. Андрієвський І. Д. Концепція реформування економічного механізму впровадження платежів за користування надрами / І. Д. Андрієвський // Фінанси України. - 2004. - №7. - С. 75-85.
2. Бобылев С. Н. Экономика природопользования: учеб. **ИС**. Н. Бобылев
3. Джигирей В. С. Основи екології та охорони навколишнього природного середовища (Екологія та охорона природи): навч. посіб. / В. С. Джигирей, В. М. Сторожук, Р. А. Яцюк; Мін-во освіти і науки України. - 2-е вид., доп. - Львів : Афіша, 2004. - 272 с.
4. Екологічне управління : підруч. / ред. В. Я. Шевчук, Ю. М. Саталкін, Г. О. Білявський та ін. - К.: Либідь, 2004. - 432 с.
5. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» - Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 41(зі змінами та доповненнями від 16 жовтня 2012 р. - № 5456-VI ( 5456-17).
6. Колотило Д. М. Екологія і економіка : навчальний посібник / Д. М. Колотило; Мін-во освіти і науки України, Київський нац. економічний ун-т. - 2-е вид. доп. і перероб. - К.: КНЕУ, 2005. - 576с.

7. Коржнев М. М. Економіка природокористування / М. М. Коржнев. - К.:КНУ, 2005.-99 с.
8. Методи оцінки екологічних втрат / За ред. **Я. Г. Мельника** та **О. І. Карінцевої**. - Суми : Університетська книга, 2004. - 288 с.
9. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористування: підр. / **Л. Г. Мельник**. - Суми: Університетська книга, 2006. - 759 с.
10. Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору» від 1 березня 1999 р. № 303 // Офіційний вісник України. - 1999. - № 9. - С. 89-92.
11. Федчак О. М. Збори за забруднення довкілля як основне джерело фінансування природоохоронних заходів [Електронний ресурс] // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. - 2007. - №4. - С. 342-353. - Режим доступу до журналу: <http://nuwm.rv.ua/metods/asp/v402ek.html>.
12. Хвесик М. А. Економіко-правове регулювання природокористування : монографія / М. А. Хвесик, Л. М. Горбач, Ю. П. Кулаковський. - К. : Кондор, 2009. - 524 с.
13. Царенко О. М. Основи екології та економіка природокористування: навч. посіб. / О. М. Царенко, О. О. Несветов, М. О. Кадацький. - 2-е вид., стереот. - Суми : Університетська книга, 2004. - 400 с.
14. Буркинский Б.В. Экономико-экологические основы регионального природопользования и развития: монография / Б. В. Буркинский, Н. Степанов, С. К. Харичков - Одесса : ИПРЗЗИ НАН Украины, 2005.-575 с.

#### **Контрольні запитання до теми № 10.**

1. Які види платежів за ресурси впроваджено в практику природокористування України?
2. Які збитки від забруднення називають економічними? Які види економічних збитків використовуються у практиці управління та регулювання процесом природокористування?
3. Які елементи економічного механізму регулювання природокористування ви знаєте?
4. Які методи еколого-економічного стимулювання ви знаєте? Охарактеризуйте їх.
5. Які принципи раціонального використання природних ресурсів ви знаєте?
6. На яких засадах базується економічний механізм природокористування та природоохоронної діяльності України?
7. Охарактеризувати структурні складові економічного механізму природокористування та їхній взаємозв'язок.
8. У чому полягає суть планування раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля?

#### **Тестові завдання до теми № 10.**

##### **I. Перелічити основні економічні методи управління природокористуванням:**

- а)
- б)
- в)
- г)

**2. З наведеного переліку обрати правильні варіанти.**

Підходи до економічної оцінки природних ресурсів і встановлення розмірів плати за їхнє використання класифікують таким чином:

- а) затратний підхід;
- б) результативний підхід;
- в) затратно-ресурсний підхід;
- г) рентний підхід;
- д) відтворювальний підхід;
- е) монопольно-відомчий підхід.

**3. Вказати, що саме включає в себе система платежів за користування природними ресурсами:**

- а)
- б)
- в)

**4. Вписати пропущені слова**

Формування і використання коштів від плати за відтворення природних ресурсів доцільно поставити в залежність від рівня \_\_\_\_\_ і від величини можливих \_\_\_\_\_.

**5. Перелічити шість видів платежів за ресурси:**

- а)
- б)
- в)
- г)

**6. З наведеного переліку обрати правильні варіанти відповідей. Плата за забруднення навколишнього середовища встановлюється за:**

- а) викиди в атмосферу забруднювальних речовин стаціонарними та пересувними джерелами забруднення;
- б) скиди забруднювальних речовин у поверхневі води, територіальні та внутрішні морські води, а також у підземні горизонти, зокрема скиди, що проводяться підприємствами через систему комунальної каналізації;
- в) розміщення відходів у навколишньому середовищі.

**7. Вказати, на підставі чого встановлюються розміри платежів за забруднення навколишнього середовища.**

- а)
- б)

**8. Вписати пропущені слова.**

Економічні збитки від шкідливого впливу на навколишнє середовище відходів виробництва - це фактичні або можливі \_\_\_\_\_ на \_\_\_\_\_ цих втрат.

**9. Доповнити речення, навести повний перелік характеристик.** Еколого-економічне стимулювання - це:

- а)
- б)
- в)
- г)
- д)
- е)

**10. Перелічити види екологічних податків:**

- а)
- б)

**11. Вставити пропущені слова.**

Регулюючі податки направлені на безпосереднє \_\_\_\_\_ дій, що завдають \_\_\_\_\_ оточуючому \_\_\_\_\_.

12. Надати визначення терміну «фінансуючі податки».

---

**13. Обрати правильні варіанти відповідей з наведеного переліку. Плата за забруднення середовища або інші форми псування природних ресурсів повинна виконувати такі функції:**

- а) сприяти віднесенню збитків, пов'язаних із забрудненням середовища, на винних;
- б) узалежнювати розмір прибутку і фондів матеріального заохочення від ефективності природоохоронної діяльності;
- в) спонукати підприємства до зниження збитків шляхом ефективного освоєння коштів на спорудження і діяльність природоохоронних об'єктів.

**14. Вставити пропущені слова.**

Метою управління в галузі раціонального природокористування є \_\_\_\_\_ законодавства, контроль за додержанням \_\_\_\_\_ екологічної \_\_\_\_\_, забезпечення проведення ефективних і комплексних \_\_\_\_\_ щодо охорони навколишнього природного середовища, \_\_\_\_\_ використання природних ресурсів, досягнення погодженості дій державних і громадських органів у галузі навколишнього природного середовища.

**15. Доповнити речення, навести повний перелік характеристик.**

Формування ринку екологічних робіт і послуг означає:

- а)
- б)
- в)
- г)
- д)

**16. Доповнити речення, навести повний перелік характеристик.**

Фінансове забезпечення природокористування є можливим у разі здійснення таких заходів:

- а)
- б)
- в)
- г)
- д)
- е)

**17. Доповнити речення, навести повний перелік характеристик.**

Стимулювання раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища в Україні відбувається шляхом:

- а)
- б)
- в)
- г)

**18. Чи згодні Ви з твердженням, що «економічний механізм природокористування можна розглядати як взаємозв'язок трьох структурних складових: планування раціонального використання природних ресурсів та охорони довкілля; фінансового забезпечення природокористування; стимулювання раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища»?**

- а) так;
- б) ні.

**19. Доповнити речення, навести повний перелік характеристик.**

До основних пріоритетів охорони навколишнього середовища і раціонального використання природних ресурсів належать:

- а)
- б)
- в)
- г)
- д)
- е)

**20. Надати визначення.**

Економіка охорони навколишнього середовища вивчає

---

## РОЗДІЛ 4. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Види робіт Критерії оцінювання знань студентів	Бали рейтингу	Макс. к-сть балів
<b>Семінарські заняття</b>		
<p><b>Відмінно («5»)</b> - студент в повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі тестові завдання.</p> <p><b>Добре («4»)</b> - студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Але при викладанні деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив більшість тестових завдань.</p> <p><b>Задовільно («3»)</b> - студент в цілому володіє навчальним матеріалом викладає його основний зміст під час усних виступів та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обгрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив половину тестових завдань.</p> <p><b>Незадовільно («2»)</b> - студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, поверхово (без аргументації та обгрунтування) викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, недостатньо розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності, правильно вирішив меншість тестових завдань.</p> <p><b>Незадовільно («1»)</b> - студент частково володіє навчальним матеріалом не в змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив окремі тестові завдання.</p>	<p><b>Від 1 до 5 балів</b></p>	<p><b>5</b></p>

Укладач: Ярема О.Р. \_\_\_\_\_ доц.кафедри цифрової економіки та бізнес-аналітики, к.е.н., доцент